

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Η'

ΑΡ.103-104

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΤΡΑΤΗ ΤΣΙΡΚΑ : "Ελεγχος.—Νεκρά θάλασσα.—Προτελευταίος χαιρετισμός (ποίημα)

ΓΛΑΥΚΟΥ ΑΛΙΘΕΡΣΗ : "Ελλάδα (ποίημα)

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ : Το δράμα έν τή αρχαία Κύπρω (μελέτη)

ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ : "Απόψε πάλι άναπολώ (ποίημα)

ΜΑΝΩΛΗ ΣΙΓΑΝΟΥ : "Απ' Οχτώβρη σ' Οχτώβρη (διήγημα)

ΧΡ. ΠΕΤΡΩΝΔΑ : "Επιστολή

ΑΝΩΝΥΜΟΝ : Στόν Παλαμά (ποίημα)

Ν. Σ. ΒΡΑΧΙΜΗ : Το τέλος (διήγημα)

ΛΕΥΚΟΥ ΚΛΗΡΙΔΗ : "Ινδική προσευχή (μετάφραση)

ΑΠΙ ΑΚΑΜΑ : Παραβολές (στοχασμοί)

ΚΥΠΡΟΣ

ΓΕΝΑΡΗΣ—ΦΛΕΒΑΡΗΣ 1944

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Έτησία συνδρομή για τὸ ἑσωτερικὸ 5 σελίνια
» » » » ἑξωτερικὸ 6 »
Κάθε τεύχος 1 σελίνι.

Διευθυντής: ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ,

Κερόνια

Τυπογραφείο: «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Φιλολογικὸς ἀπολογισμὸς 1943.—Κριτικὴ: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Κυπριακαὶ Σπουδαὶ Στ' τόμ.—
Θ. Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ: Δύο μαθητικὰ περιοδικὰ.—Εἰδήσεις.—Τύπος—Νέα
Βιβλία—Ἀλληλογραφία.

ΣΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ

ΜΑΡΙΚΑΣ ΡΟΥΣΙΑ: Ὁ λεγόμενος (διήγημα)

ΓΛΑΥΚΟΥ ΑΛΙΘΕΡΣΗ: Ποιήματα

ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΓΝΗ: Δύση (ποίημα)

ΜΙΜΗ ΛΕΟΥ: Μιά νύχτα (περιγραφή τῆς νύχτας τῆς 6 Ἀπρί-
λη 1941 στὸν Πειραιᾶ, ἀπὸ αὐτόπτη)

Π. ΛΕΒΕΝΤΗ: Ἀπὸ τὴν Κυπριακὴ λογογραφία (κριτικὲς παρα-
τηρήσεις)

Ι. ΡΩΣΣΙΔΗ: Ἄλαλοι πόνοι (διήγημα)

Φ. ΡΑΝΙΩΤΗ: Ἀπαντοχὴ—Ἐωθινὸ (ποιήματα)

ΧΡ. ΛΙΒΑ: Λογογραφικὰ σημειώματα

Ν. ΒΡΑΧΙΜΗ: Μνημόσυνο (ἀναμνήσεις)

Φ. ΧΑΤΖΗΣΩΤΗΡΙΟΥ: Στὸν καιρὸ τῆς ἀνομβρίας (διήγημα)

κ. ᾄ.

Κυπριακά Γράμματα

ΕΤΟΣ Η'
ΑΡ. 103-104

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΣ)

ΓΕΝΑΡΗΣ
ΦΛΕΒΑΡΗΣ } 1944

ΕΛΕΓΧΟΣ

Ἡ χειμωνιάτικη θάλασσα
μ' ἓνα βαθὺ κι' ἀσίγαστο ἀναφυλλητὸ
πικρὰ μᾶς ἐλέγχει.

Οἱ πέτρες ὄμως
οἱ ἐπιτάφιος πέτρες
σὲ μυριάδες τετραγωνικά χιλιάμετρα
μιλοῦν μιὰν ἄλλη
γκρίζα διάλεχτο.

Οἱ λίμνες τὸ αἶμα
μυρίζουν τόσο
ποῦ κι' ἑνὸς «ρόδου μακρυνοῦ» τ' ἀντίκρυσμα
φέρει ναυτία.

Μὲ ψυχρὰ πράσινα μάτια
σὰ χειμωνιάτικη θάλασσα
ἢ Ὁμορφιά μᾶς ἐλέγχει.

Ἐμπρὸς μας στάθη τὸ ἴνδαλμα

Ἐμπρὸς

Ἐμπρὸς!

τῆς γῆς οἱ κο-λα-σμέ....

ΝΕΚΡΑ ΘΑΛΑΣΣΑ

Ὁ φαλακρὸς ἐφιάλτης
τῶν φαγανῶν λόφων
στέκεται γύρω, ἀμίλητος:

Τὸ γαλάζιο... θυμίζει
μωσαϊκὰ στο βάθος
Ἄραπικης γούρνας.

Κάλι, ἀλάτι καὶ θειάφι.
Καὶ τὸ μεταλλικὸ γαλάζιο
τῶν πεθαμένων ὑδάτων.

Σὲ τοῦτο τὸ σύμπλεγμα
τῆς ἄκρας ἀπόγνωσης
διψάσαμε ἕσκιο καὶ δρόσο!

ΠΡΟΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

Σὲ μιὰ θάλασσα πλάκα
ἓνα πλοῖο σαλπάρει
φορῶντας τὸ φουγάρο του
λίγο στραβά!

Στὸ μῶλο,
ἢ Ποίηση
— ἄχ, ἢ Ποίηση μὲ τὰ κύκνεια λαιμὰ
τῶν καθάρων λυγμῶν
καὶ τὰ γυμνὰ γόνατα ποῦ εἶχαν
τόσο τὴ γεύση τῶν ἀνοιξέων—
κουᾶ τὸ μαντήλι.

Εἶναι σὰν ἀνθισμένη ἀμυγδαλιὰ
σ' ἓνα φόντο σκουριᾶς
καὶ βρεγμένων
σιδήρων.

Κάποια στιγμή θὰ κουραστεῖ...

Κι' αὐτὸς
θᾶναι ὁ προτελευταῖος
ἀποχαιρετισμὸς.
Ἕνας ἀκόμα κ' ὕστερα
— μὲ τὰ μεγάλα καρδιοχτύπια μας
καὶ μὲ τὴ γεύση τῶν ἀνοιξέων—
βάζουμε πλῶρη
γιὰ τ' ἀρχιπέλαγο
τῶν ἔργων.

Κ' εἴμαστε στὸ καράβι ἐμεῖς
μὲ τὸ καπέλλο λίγο στραβά
ποῦ καπνίζουμε ἀμέριμοι
τάχα.

ΣΤΡΑΤΗΣ ΤΣΙΡΚΑΣ

ΕΛΛΑΔΑ

ΕΙΝΑΙ γιατί αγαποῦμε τὰ καράβια
 ὅπου εἶναι ἡ τόλμη, ἡ λευτεριά κ' ἡ γνώση·
 ὅπου ἱστορία καὶ περιπέτεια σμίγουν
 κι ὁ χρυσὸς μῦθος ζῆ τὴ φαντασία!

Ρυθμὸς ὑγείας ἢ θάλασσα τοῦ Αἰγαίου.

Ρόδινη Κεριακή, χρυσὸ τὸ κῆμα
 τῶν ἀμπελιῶν, χρυσῆς καμπάνας ἤχοι,
 Διαύγεια τῆς μορφῆς καὶ τῶν σχημάτων
 φρεσκοβάμμα γαλαζωπὸ τοῦ ἀσβέστη,
 Ἐλῆές, θυμάρι, ἐλάτια, κυπαρίσσια,
 καὶ πῆκα τοῦ βουνόπλαγου, καὶ ρόδα
 τῶν κάμπων, τούρανοῦ καὶ τῆς ψυχῆς μας!

Νὰ ταξιδεύεις μὲ ὄλες τίς φουρτούνες,
 μὲ ὄλους τοὺς θεοὺς καὶ τᾶστρα τῶν ἡρώων!

—Θυμᾶσαι τὸ ὕφος τοῦ βουνοῦ (ἐαρινὸ ὕφος
 κι ἄς ἔμπαινε χινόπωρο)· θυμᾶσαι
 τὴ θαλπωρὴ τῆς εὐτυχίας, τὴν ὥρα
 τῆς προσμονῆς, ὅπου τὰ κύτταρα δλα
 στὴν ὄλβια ἀνάτασή τους, προσδοκοῦσαν
 τὸ ξύπνημα τῶν κοιμισμένων αἰώνων;
 Θυμᾶσαι πῶς λυθῆκαν ξάφνω οἱ ἄρμοί σου;
 Τὰ γόνατα στῆς προσευχῆς τὸ χῶμα,
 κ' ἔλεες:

«Πολλὰ μαρτύρια, πολὺς θρήνος,
 δρᾶμα καὶ κοπετὸς γιὰ σένα, Ἑλλάδα!
 Μὰ ὁ κόσμος νὰ χαθῆ, νὰ σβύσει κι ὁ ἥλιος,
 ἂν τᾶστρο, Ἰδανικὸ καὶ πρόσωπό σου,
 ἂν τᾶστρο, ἡ ἀνατολὴ τῆς οἴκουμένης,
 ἂν τᾶστρο, Ἑλλάδα, τῶν ἀνθρώπων τᾶστρο
 γιὰ μᾶς μέλλει νὰ σβύσει...»

Ἡ προσευχὴ σου
 ἄρωμα καὶ χαρὰ ἦταν καὶ τραγοῦδι,
 χωρὶς θυμίαμα ἢ δάκρυα, πλάι στὴν κρήνη
 τῆς δροσερῆς Καισαριανῆς. Ἀντίκρυα
 ὁ Βράχος ὁ ἱερός κι ἄστραφτε πέρα
 ἡ δοξασμένη θάλασσα ἢ Πεντέλη
 συλλογιζόταν τὸ λευκὸ τὸν ὕπνο

μαρμαρωμένων θεών και ήρώων, και ἤχοι
 άργοί μελωδικοί τῆς Ἰωνίας
 πλανιόντουσαν στον άέρα, με τις λίγες
 άκόμα πεταλοϋδες, που εἶχαν μείνει
 στην άαρινή του χινοπώρου γλύκα,
 σά δισταγμοί τῆς άνοιξης...

Ναι, μόλις
 έπουλωθήκαν οι πληγές, ω Ἑλλάδα,
 του πεπρωμένου του ἱεροϋ σου' μόλις
 άκράνοιγε τά βλέφαρα τών αἰώνων—
 τών νέων σου αἰώνων—τό μακάριο φῶς σου,
 και στήνεσαι κορφή θυσίας και πόνου
 στά συννεφόψηλα βουνά, όπου μόνη
 με τάγιο σου αίμα χάρισεσ του Ἄνθρώπου
 τῆ Λευτεριά: τόν έρωτα τών αἰώνων!

Κ' ύστερα; Ὁ συντριμμός κι ό Γολγοθάς σου...

Και σαν Ἑβραίοι σκορποϋμε' μα όπου αν παμε
 γνώριμα εἶν' δλα, σά νάχουμε ζήσει
 προτερινά στη φαντασία μας χίλιες
 φορές, τῆ ζωῆ, τό δρᾶμα και τῆ δόξα
 τών караβιών, που μέσα εἶναι κ' ἡ τόλμη
 κ' ἡ λευτεριά κι ό μύθος κ' ἡ ιστορία!

Τόν κραδασμό—μετάκληση μιᾶς μέρας
 στο άβρο τοπίο τῆς Ἄττικῆς, έντέλειας
 ῶρα!—τόν κραδασμό, μου ανασυντάσεις
 ὄρθιά μου μνήμη, που σάλεύεις μέσα
 στη ματωμένη μου καρδιά, σά Νίκη!
 "Ορθια έσύ μνήμη μου, ω άβασίλευτο άστρο,
 που φέγγεις τών χαρούμενων έλπίδων,
 ύπόσχεση και προσδοκία και πίστη:
 ν' άνθισει ἡ νέα γενιά μιᾶ νέα Ἑλλάδα!

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

(Ἀπό τό περιοδικό
 «Ἑλλην», Β, άρ. 21, 15.10.1943)

ΤΟ ΔΡΑΜΑ ΕΝ ΤΗ ΑΡΧΑΙΑ ΚΥΠΡΩ¹⁾

Είναι γνωστόν, πῶς ἐπῆλθεν ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἐξέλιξις τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ δράματος ἀπὸ τὰς ἐορτὰς τοῦ Διονύσου καὶ ἀπὸ τὴν ὄλην ἀθηναϊκὴν ζωὴν. Εἶχετε τὴν εὐκαιρίαν πολλὰ σχετικὰ περὶ τοῦ χαρακτηῆρος καὶ τοῦ πνεύματός του νὰ ἀκούσετε εἰς τὰς προηγουμένας εἰδικὰς διαλέξεις ἐπὶ τοῦ θέματος²⁾ Εἶναι περιττὸν ἐπομένως νὰ γίνῃ καὶ ὁ ἐλάχιστος τώρα λόγος περὶ τοιούτων γενικῶν ζητημάτων. Προκειμένου ὁμως νὰ ἐξετασθῇ σύντομα ἐν τῇ σημερινῇ μου ὁμιλίᾳ τὸ δρᾶμα εἰς τὴν ἀρχαίαν Κύπρον, ἐπιθυμῶ νὰ ὑπομνήσω ἓνα γεγονὸς ἀναμφισβήτητον, ὅτι τὸ δρᾶμα ἀνεπτύχθη ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὄχι τόσο ἀπὸ τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς τοῦ Διονύσου, τὰ ἄσματα, τὴν λατρείαν καὶ τὸν χαρακτηῆρα τοῦ θεοῦ, ἀλλ' αὐτὰ τὰ στοιχεῖα ἔδωσαν τὴν ἀφορμὴν εἰς τὴν γένεσίν του, ἡ δὲ ἀνάπτυξις καὶ ἐξέλιξις του ὀφείλεται περισσότερον εἰς τὸ ὅλον ἄττικόν πνεῦμα, ὅσον τοῦτο διεμορφώθη εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας, ἰδίως μετὰ τοῦς περικοῦς πολέμους, ὡσαύτως δὲ εἰς τὴν ἀντίθεσιν μετὰ τοῦ πνεύματος τοῦ Ἀπόλλωνος πρὸς τὸ νέον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ὁ νέος θεὸς ἔφερον εἰς τὴν χώραν. Συνεπὲς προκειμένου νὰ ἀνεμνησκόμεν τὴν γένεσιν καὶ ἀνάπτυξιν δράματος ἐν Κύπρῳ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, δύο τινὰ ἔπρεπε νὰ ζητήσωμεν νὰ εὐρώμεν ἐν αὐτῇ: 1) Τὸ πνεῦμα τοῦ Διονύσου ὡς θεοῦ τῆς φύσεως, τῆς ὀρμῆς καὶ τῆς μανίας ἐκ τῆς γενεσιουργοῦ αὐτῆς δυνάμεως ἀπορροεούσης καὶ 2) τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀπόλλωνος ὅσον τοῦτο ἐξειλίχθη ἐν Ἀθήναις καὶ παρουσιάσθη ὡς πνεῦμα κατ' ἐξοχὴν ἄττικόν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν ἐν Κύπρῳ εἶναι γνωστὴ ἡ ἀνάπτυξις τῆς λατρείας τῆς θεᾶς τῆς γονιμότητος ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἄνασσα», «Κύπρις», «Παφία» καὶ ἔπειτα «Ἀφροδίτη» κατὰ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα. Ἡ θεότης αὕτη εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα εἰς πάσας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ καὶ μετέπειτα ἐξηκολούθησε νὰ διατηρῇ ἐν τῇ κυπριακῇ θρησκείᾳ τὴν πρωτεύουσάν της θέσιν. Ὅτε δὲ ἑλληνικαὶ θεότητες διεδόθησαν καὶ ἐπεκράτησαν ἐν τῇ νήσῳ, ὅσον ἡ Ἀθηνᾶ, ὁ Ἀπόλλων, ἡ Ἥρα, ἡ Ἄρτεμις κλπ., δὲν ἔπαυσεν ἡ Ἀφροδίτη μὲ τὴν λατρείαν της νὰ ἀποτελῇ τὴν κυρίαν θεότητα, περὶ τὴν ὁποίαν περιστρέφετο ἡ ὄλη θρησκευτικὴ ζωὴ τῆς νήσου. Τούναντίον ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου, ἡ ὁποία εἰσῆχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ 8 αἰ. π.Χ. καὶ προεκάλεσε τὴσιν

1) Διάλεξις ἐν τῷ Συλλόγῳ τῶν Ἀποφοίτων τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου.

2) Προηγήθησαν σχετικαὶ διαλέξεις ὑπὸ τοῦ κ. Θ. Σοφοκλέους, ὑποδίου θυντοῦ τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου.

ἀντίδρασιν κατ' ἀρχάς, τὴν ὅποιαν παρακολουθοῦμεν μετέπειτα καὶ εἰς τὰς Βάκχας τοῦ Εὐριπίδου, συνετέλεσε δὲ εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ δράματος, δὲν ἐσημείωσε τὴν ἐπίδρασιν ἐν Κύπρῳ ὄσῃ ἐν Ἑλλάδι, οὐδὲ κατέστη ὁ θεὸς οὗτος κέντρον μέγα ἢ μικρὸν τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς τοῦ τόπου. Οὐδὲν ἱερὸν τοῦ θεοῦ τούτου ἀπεδείχθη ἰδρυθὲν κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους ἐν τῇ νήσῳ, οὐδὲ μνημονεύεται τι, ἐξ ὧν γνωρίζομεν, περὶ οἰασθήποτε σημασίας τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ τούτου ἐν αὐτῇ, ἔστω καὶ ἂν ἀποδεικνύεται ἐξ ἐπιγραφῶν ὅτι ὑφίστατο ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ μὲ τὸ ἐπάνυμον «Ληναίου», καὶ ἔστω καὶ ἂν ἄττικὰ ἀγγεῖα μὲ παραστάσεις τοῦ θεοῦ τῆς ἀμπέλου τοῦ β αἰ. π.Χ. ἀνευρίσκονται. Ὁ θεὸς δὲν εἶχεν ἀκόμη μεγάλην σημασίαν ἐν τῇ νήσῳ. Ποιοὶ οἱ λόγοι τῆς ἑλλειψῆος ταύτης ἐν Κύπρῳ, δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐξετάσω, ἢ ἑλλειψῆς ὁμοῦς αὕτη ἀποτελεῖ μίαν πραγματικότητα, ἢ ὅποια δὲν θὰ ἐπέτρεπε τὴν ἀνάπτυξιν δραματικῆς ποιήσεως ἐν αὐτῇ. Οὕτω διαπιστοῦμεν ἐξ ἀρχῆς ὅτι ἔλειπεν ἐν Κύπρῳ κατ' οὐσίαν ἢ πρώτη προϋπόθεσις τῆς δραματικῆς ποιήσεως, ἢ ὅποια ἐδημιούργησεν αὐτὴν ἐν Ἑλλάδι.

Ἡ δευτέρα προϋπόθεσις, ἢ ὕπαρξις δηλ. τοῦ Ἀττικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον παρήγαγε κατ' ἐξοχὴν ἐκ τῶν ἑορτῶν τοῦ Διονύσου τὸ δράμα ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἦτο ὡσαύτως ἀνύπαρκτος ἐν τῇ νήσῳ. Τὸ ἀττικὸν πνεῦμα ἦτο ἰδιάζον τῆς πόλεως καὶ τῆς περιοχῆς τῶν Ἀθηνῶν καὶ δὲν ἦτο κατὰ τοὺς κλασσικοὺς τοῦλάχιστον χρόνους προῖον ἐξαγωγῆς. Καὶ ὅταν μετὰ πάροδον αἰῶνος σχεδὸν ὁ Ἰσοκράτης ἔλεγεν ὅτι γνήσιοι Ἕλληες εἶναι ὄχι ὁ ἔχων γνήσιον αἷμα ἑλληνικόν, ἀλλ' ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀπέλαυσε τὸν ἀθηναϊκὸν πολιτισμόν, ἐπροπαγάνδιζε μὲν τὴν διάδοσιν τοῦ ἀττικοῦ πνεύματος ἔξω τῶν ὁρίων τῆς Ἀττικῆς, ἀλλὰ δὲν ἐλογάριαζεν ὅτι τοῦτο μεταφερόμενον ἔξω θὰ προεκάλει ἀπλῶς μίμησιν, χωρὶς νὰ ὑπάρχη ἡ δημιουργικὴ ἢ ἡ συνθετικὴ ἰκανότης. Καὶ εἰς τὴν Κύπρον, ὅπως εἰς πάντα ἄλλον τόπον, ἔνθα ἔλειπε τὸ ἀττικὸν πνεῦμα, γένεσις καὶ ἀνάπτυξις τοῦ δράματος ἀπεκλείετο. Πρέπει προσέτι νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ μακρὰ σχετικῶς περίοδος ἀπὸ τοῦ 450 π.Χ. μέχρι τοῦ 410 π.Χ., καθ' ἣν ἔλειπεν ἀπὸ τὴν νῆσον ἡ πνευματικὴ καὶ λοιπὴ ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Ἑλλάδος διὰ γνωστούς σχετικῶς λόγους, ἦτο ἡ περίοδος τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν προϊόντων τῆς Ἑλλάδος καὶ δὴ τῶν Ἀθηνῶν. Συνεπῶς ἡ Κύπρος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παρακολουθήσῃ τὴν συντελουμένην ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ πρόοδον.

Ὅτε δὲ ὁ Εὐαγόρας Α' ἐκάλεσε τοὺς λογίους καλλιτέχνας, ποιητὰς καὶ ρήτορας εἰς τὴν αὐλήν του, δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ὅτι τραγικοὶ ποιηταὶ ἢ ἄλλοι δραματικοὶ παρίστανον τὰ ἔργα τῶν εἰς τὴν ἀκμάζουσαν τότε πόλιν, τὴν Σαλαμίνα, ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἦτο ἀρκετόν, διὰ νὰ δημιουργηθῇ δραματικὴ παραγωγή. Τὸ δράμα προϋποθέτει τελείαν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ, τὴν ὅποιαν δὲν δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τότε ὑπάρχουσαν ἐν τῇ νήσῳ. Καὶ εἰς

αυτήν ἀκόμη τὴν Ἑλλάδα ὁ θάνατος κατὰ τὸ τέλος τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. καὶ τῶν δύο τελευταίων μεγάλων τραγικῶν, τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Εὐριπίδου, ἐπεσφράγισαν ἐνδόξως μὲν, ἀλλὰ δυστυχῶς, τὴν δραματικὴν δημιουργίαν. Τὸ πᾶν εἶχε παραχθῆ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀπολύτου δημοκρατικῆς κατευθύνσεως τῆς πόλεως, καὶ μὲ τὸ τέρμα αὐτῆς ἐτέθη τέρμα καὶ εἰς τὴν δραματικὴν δημιουργίαν. Ἡ τοιαύτη πολιτικὴ ἀνάπτυξις καὶ πρόοδος ἦτο ἄγνωστος ἐν Κύπρῳ, πλὴν εἷς τινες μεμονωμένας περιπτώσεις καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη μὲ ἐλάχιστα δείγματα. Πῶς ἦτο λοιπὸν δυνατόν νὰ ἀναμεινωμεν τὴν παραγωγὴν δραματικῶν συγγραφέων, ὅταν ἄλλα ἀπλοῦστερα εἶδη τοῦ λόγου δὲν εἶχον εὖρει ἀκόμη τοὺς ἀντιπροσώπους των ἐν τῇ κυπριακῇ πνευματικῇ παραγωγῇ; Ὅτι εἶχεν ἐπιτελέσει ὁ Εὐαγόρας Α΄ ἦτο τεράστιον ἀσφαλῶς, ἀλλ' ὄχι ἰκανόν, εἰς οὓς χρόνους ἐδημιουργεῖτο, νὰ φέρῃ αὐτὴν τὴν δημιουργικὴν πνοήν. Ἦρχετο ἄλλως τε πολὺ ἀργά, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ὄχι πλέον ἡ ὁρμὴ πρὸς δημιουργίαν, ἀλλὰ τούναντιον ἢ ἀπόπειρα μιμήσεως ἦτο φανερά κατεύθυνσις τοῦ ἔξω τῆς κυρίως Ἑλλάδος πολιτισμοῦ.

Ἐπὶ τοιούτους ὄρους ἦτο ἀδύνατον νὰ δημιουργηθῆ δράμα ἐν Κύπρῳ, ὅπως δὲν ἦτο δυνατόν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ παρουσιασθῆ πνευματικὴ παραγωγή ἐν αὐτῇ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς τῶν Ἀθηνῶν διὰ τοὺς προεκτεθέντας λόγους. Οὐτε καὶ τὰ ἄλλα εἶδη τοῦ λόγου εὗρον τοὺς ἀντιπροσώπους των εἰ μὴ μετὰ πάροδον πολλῶν ἐτῶν, κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν δηλ. περίοδον καὶ μετέπειτα ἀκόμη. Εἶναι νόμος ἀνθρώπινος ὅτι τὰ δημιουργήματα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης ἀκολουθοῦσι τὴν ἀνάλογον ἐξέλιξιν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων καὶ τῆς ὅλης δημοσίας ζωῆς, τοῦτο δὲ δὲν παρουσιάζεται εἰ μὴ μετὰ πάροδον δεκάδων ἐτῶν καὶ ἐνίοτε πλέον τοῦ αἰῶνος ἀπο τῆς τοιαύτης μεταβολῆς. Συμφώνως πρὸς ταῦτα ἔπρεπε νὰ περιμένωμεν ἀνάπτυξιν τοῦ δράματος ἐν Κύπρῳ ὄχι ἐνωρίτερον τοῦ τέλους τοῦ δ' αἰ. καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ γ' αἰ. π.Χ. Τοῦτο θὰ συνέβαινε, ἂν καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐσυνεχίζετο ἢ αὐτὴ δραματικὴ παραγωγή ἐπὶ τῶν αὐτῶν κατευθύνσεων ἐξελισσομένη, ὡς ἡ τῶν κλασσικῶν χρόνων.

Ἄλλ' εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν Ἀθήναις μετὰ τὸν θάνατον των τριῶν μεγάλων τραγικῶν καὶ τῶν ὀλίγων γνωστῶν μικροτέρων συγγράφων ἢ ὀλίγων νεωτέρων ποιητῶν ἀνεκόπη ἢ ἐξέλιξις τοῦ δράματος, τοῦλάχιστον τῆς τραγωδίας καὶ τοῦ σατυρικοῦ, ἐνῶ τούναντιον ἢ μὲν κωμῳδία συνεχίζεται μὲ ἄλλην κατεύθυνσιν καὶ χαρακτῆρα, τὴν δὲ θέσιν τῆς τραγωδίας καταλαμβάνει ἔξω τῆς πόλεως ταύτης, ἰδίως ἐκ Σικελίας ὀρμωμένη, ἢ φλυαγογραφία ἢ ἱλαροτραγωδία ἄλλως καλουμένη. Τὸ νέον τοῦτο εἶδος δράματος, τοῦ ὁποιοῦ ἢ διάδοσις τελεῖται κατὰ τοὺς ἑλληνιστικὸς χρόνους, εἶναι ἐντελῶς ἰδιάζον, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἐνδιαφέρον. Καὶ τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ δράματος προέρχεται ἀπὸ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ Διονύσου, διότι οἱ φλύακες ἦσαν καὶ οὗτοι ἀκόλουθοι καὶ ὑπηρέται τοῦ θεοῦ τούτου, μετὰ τοῦ

όπου και ένιότε παριστάνονται. Τὰ θέματα τῶν ἱλαροτραγωδιῶν λαμβάνονται κατὰ πρῶτον ἐκ τοῦ κύκλου τῶν μύθων τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων, ἰδίᾳ τοῦ Ἡρακλέους, ὡς συνέβαινε μὲ τὸ δράμα καὶ δὴ τὴν τραγωδίαν καὶ τὸ σατυρικόν, ἔπειτα δὲ ἐκ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου. Πρῶτος ποιητῆς ἱλαροτραγωδίας ἀναφέρεται Ἰνθων ὁ Ταραντίνος κατὰ τοὺς πρώτους ἑλληνιστικούς χρόνους ἀκμάσας, τούτου δὲ τὰ ἔργα ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ παρωδίαι τῶν τραγωδιῶν τοῦ Εὐριπίδου. Τοῦτο ἀποδεικνύουσι καὶ οἱ τίτλοι τῶν ἔργων του, οἷον Ἡρακλῆς, Ἰφιγένεια ἅ ἐν Αὐλίδι, Ἰφιγένεια ἅ ἐν Ταύροις, Μήδεια, Ὀρέστας, Τήλεφος.

Γενικὴν ἰδέαν τῶν φλυάκων παρέχει κατ' ἐξοχὴν ὁ Ἀμφιτρώων τοῦ Ρωμαίου κωμικοῦ Πλαύτου καὶ αἱ παραστάσεις αὐτῶν ἐκ τῶν ποικίλων σχετικῶς ἐπὶ ἀγγελίων ἀπεικονίσεων. Ἡ λέξις σημαίνει ὅ,τι καὶ τὸ φλύαρος, χρησιμοποιομένη ἰδίᾳ ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Ἰταλίας, χαρακτηῖρα δὲ κύριον ἔχει τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως τὴν μεταρρῶθμισιν τοῦ τραγικοῦ εἰς τὸ γελοῖον, ἀνταποκρινόμενον εἰς βίον τρυφηλὸν καὶ λαὸν ἀρεσκόμενον εἰς τὸ σπουδαῖον καὶ τὸ ἀκόλαστον συγχρόνως, ὡς ἦσαν ἰδίᾳ οἱ κάτοικοι τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, παρ' οἷς κυρίως καὶ ἠῦδοκίμησε. Τοῦναντίον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ μετὰ τὴν πτώσιν τῆς πόλεως διειρηθή ὁ σοβαρὸς καὶ ἀρμονικὸς βίος, ὁ ὁποῖος δὲν ἀνταπεκρίνετο πρὸς τοιοῦτου εἶδους ποιήσιν καὶ θεάματα. Ἀναπαραστάσεις τῶν παλαιωτέρων ἔργων τῶν δραματικῶν ποιητῶν συνεχίζονται εἰς τὰ θεάτρα τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἀθηνῶν, ἔστω καὶ ἂν δὲν ὑπάρχη ἰδίᾳ πλέον δημιουργικὴ καὶ πρωτότυπος παραγωγή.

Ἐν Κύπρῳ ἡ προσπάθεια τοῦ Εὐαγόρου Α' τῆς Σαλαμίνας πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἦτο πιθανόν, ὡς εἶπον πρὸ μικροῦ, νὰ ἔφερε καὶ παραστάσεις ἔργων δραματικῶν εἰς ἰδρυθέντα θεάτρα, τῶν ὁποίων λείψανα μὲν δὲν ἐσώθησαν ἐκ τῆς ἐποχῆς τῶν καλῶν χρόνων, ἀλλὰ τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν δυνάμεθα τὰ συμπεράνωμεν τόσον ἐκ τῶν πληροφοριῶν τοῦ Ἰσοκράτους περὶ τῶν πρὸς τὸν Εὐαγόραν Α' τιμῶν διὰ χορῶν καὶ μουσικῆς ὅσον καὶ ἐκ τῆς μετ' ὀλίγα ἔτη χορηγίας δραματικῶν ἀγώνων τῷ 331 π.Χ. ὑπὸ τῶν Κυπρίων βασιλέων, τῶν Σόλων Πασικράτους καὶ τῆς Σαλαμίνας Νικοκρέοντος, ὅτε ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἐγένετο κύριος τῆς νήσου καὶ ὠργάνωσε διαγωνισμοὺς ἐν Τύρῳ, ἦν εἶχε καταλάβει. Ἡ διάδοσις τῶν δραματικῶν ἀγώνων καὶ τῶν χορηγιῶν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι προηγήθη τῶν χρόνων τούτων καὶ ὅτι ἡ προσπάθεια τοῦ Εὐαγόρου Α' ὑπῆρξεν ἡ κυρία αἰτία αὐτῆς. Συναφῆς δύναται νὰ θεωρηθῆ ἡ μνεῖα ἐν τινι ἐπιγραφῇ τραγικοῦ τινὸς ποιητοῦ Διονυσίου καλουμένου, περὶ τοῦ ὁποίου οὐδεμίᾳ ἄλλῃ πληροφορίᾳ μᾶς παραδίδεται, καὶ ἐνός συτυρικοῦ ποιητοῦ ἀγνώστου ὀνόματος. Ποία ὑπῆρξεν ἡ δρᾶσις αὐτῶν παντελῶς ἀγνοοῦμεν, ἀλλ' ἡ μνεῖα τῶν δύναται νὰ μᾶς πείσῃ ὅτι ἡ τραγωδία ἔστω καὶ ὑπὸ μορφήν μιμήσεως εἶχεν ἤδη κατὰ τοὺς χρόνους τούτους διαδοθῆ ἐν Κύπρῳ. Πρέπει συγχρόνως νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ἡ

λατρεία τοῦ θεοῦ Διονύσου, ἡ ὁποία εἶδομεν ὅτι τόσον σπανίως καὶ ἄνευ εἰδικῆς σημασίας ἐμφανίζεται κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους, ἔλαβε μεγίστην διάδοσιν ἐν τῇ νήσῳ. Μαρτυροῦσι περὶ τοῦτου παραστάσεις τοῦ θεοῦ σφζόμεναι, ἂν καὶ ἐν μικρᾷ κλίμακι, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἡ ὑπαρξίς ἐν μεγάλῃ κλίμακι τῶν «κοινῶν τῶν περὶ τὸν Διόνυσον τεχνιτῶν» κατὰ τοὺς Πτολεμαϊκοὺς χρόνους, τὰ ὁποῖα εἶχον θρησκευτικὸν μᾶλλον χαρακτήρα, συνδεομένου τοῦ θεοῦ τοῦτου μετὰ τῶν βασιλέων τῆς νήσου, τῶν Πτολεμαίων. Οὕτω εὐρίσκομεν ἐν Κύπρῳ ἐπὶ νομισμάτων τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος περὶ τὸ τέλος τοῦ 3. αἰ. π.Χ. τὸν βασιλέα τοῦτον ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ θεοῦ Διονύσου εἰκονιζόμενον, τοῦ ὁποίου καὶ πρὸς μητρὸς ἀπόγονοι ἐθεωροῦντο οἱ Πτολεμαῖοι βασιλεῖς. Ἄλλ' ἡ τοιαύτη λατρεία δὲν εἶναι ἴδιον τῆς νήσου, διότι ἤδη εἰς παλαιότερους χρόνους τοῦ Πτολεμαίου Φιλαδέλφου ἢ τοῦ Εὐεργέτου συναντιῶμεν ἀλλαχοῦ τὴν ὑπαρξίν τοῦ «κοινοῦ τῶν περὶ τὸν Διόνυσον τεχνιτῶν» ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν βασιλέα. Δέκα τοιαῦτα κοινὰ ἀπεδείχθησαν τοῦλάχιστον ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν ὑπάρχοντα κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους. Ἐναλόγως συμβαίνει καὶ ἐν Κύπρῳ.

Παράλληλος πρὸς τὰ κοινὰ ταῦτα εἶναι ἐν Κύπρῳ ἡ ἴδρυσις θεάτρων, ὡς ἀπέδειξαν αἱ ἀνασκαφαί, ἀσφαλῶς ἐν Πάφῳ, Κουρίῳ καὶ δὴ ἐν Σόλοις προερχομένων ἐκ τῶν ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων. Εἰδικὴ ἐργασία ἐγένετο ὑπὸ τῆς Σουηδικῆς Ἀποστολῆς ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν Σόλων, τὸ ὁποῖον εἶναι μέχρι τοῦδε τὸ σημαντικώτερον ἐκ τῶν σωθέντων. Εἶναι τοῦτο κτίσμα τοῦ τέλους τοῦ 2 αἰ. μ.Χ. ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀντωνίνων ἰδρυθὲν καὶ μέχρι τοῦ 4. αἰ. μ.Χ. χρησιμοποιοῦμενον. Εἶναι ἄρκετοῦ μεγέθους δυνάμενον νὰ περιλάβῃ 3500 θεατὰς με ἐκτεταμένην καὶ ἐνδιαφερούσαν σκηνήν. Ἡ ὑπαρξίς τοιοῦτων θεάτρων ἐν τῇ νήσῳ ἀποδεικνύει ὅτι αἱ δραματικαὶ παραστάσεις ἐσυνεχίσθησαν καὶ κατὰ τοὺς ἐσχάτους ῥωμαϊκοὺς χρόνους, οὕτω δὲ πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ κατὰ τοὺς προηγουμένους χρόνους ἐκαλλιουργήθη δραματικὴ συνειδησις ἐν τῇ νήσῳ. Ποῖαι αἱ δραματικαὶ αὗται παραστάσεις ἐν αὐτῇ, δὲν ἔχομεν βεβαίως θετικὴν πληροφορίαν, δυνάμεθα ὅμως νὰ εἰκάσωμεν ἀπὸ ὅ, τι γίνετο εἰς ἄλλα ἑλληνικὰ μέρη, ὅτι αὗται ἦσαν ἀναπαραστάσεις παλαιῶν ἑλληνικῶν τραγωδιῶν. Ἡ προτίμησις τοῦ Εὐριπίδου κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους εἶναι ἤδη γνωστὴ.

Παραλλήλως ὁμοῦ πρὸς τὰς ἀναπαραστάσεις ταύτας ἐν τῇ νήσῳ εἴμεθα βέβαιοι περὶ τῆς καλλιουργίας τῆς φλυακογραφίας, ἡ ὁποία, ὡς ἀνέλωσα προηγουμένως, ἀνεπτύχθη κυρίως κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους, ὅτε ἐκυριάρχει τὸ πνεῦμα τοῦ ῥεαλισμοῦ. Παρά τὴν διατήρησιν τῶν μύθων τῶν θεῶν εἰς τὰ τοιαῦτα δράματα εἰσάγονται ἐν συνδυασμῷ αἱ σκηναὶ τῆς καθημερινῆς ζωῆς, βαθμῆδόν δὲ τὸ πρᾶγμα κατέληξεν, ὥστε θέματα τῶν δραμάτων νὰ

μὴν εἶναι πλέον αὐτοὶ οἱ μῦθοι, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὴ ἡ μορφή τοῦ μυθικοῦ περιεχομένου, οἷα καθωρίσθη ὑπὸ τῶν γνωστῶν τραγωδιῶν.

Εἰς ἐκ τῶν κυρίων ἀντιπροσώπων τοῦ εἴδους τούτου τῆς ποιήσεως εἶναι καὶ ὁ Σώπατρος ὁ Πάφιος. Εἶναι οὗτος τὸ μόνον πρόσωπον τῆς κυπριακῆς δραματογραφίας, περὶ τοῦ ὁποῦ δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν κάποιαν ἰδέαν ἐκ διασωθέντων ἀποσπασμάτων τῶν ἔργων του. Ὑπῆρξε σύγχρονος τοῦ Ῥινθῶνος γεννηθεὶς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ ζήσας μέχρι τοῦ Πτολεμαίου Φιλαδέλφου, τοῦ γνωστοῦ μεγάλου προστάτου τῶν γραμμάτων καὶ ἐπιστημῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ὅτι ἔζησε μέχρι τῶν χρόνων τούτου συνάγεται ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ. Τοπος καταγωγῆς του ἦτο ἡ Πάφος, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ μόνος ποιούμενος μνεῖαν τοῦ ποιητοῦ συγγραφεὺς Ἀθηναῖος. Ὠνομάζετο ὑπ' αὐτοῦ πολλάκις παρῳδὸς καὶ φλυακογράφος, ἄν καὶ οὕτως οὐχὶ μὲ τὴν κυρίαν τῆς λέξεως σημασίαν. Ἐζησεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ ὑπῆρξε μμητηὶς τοῦ πνεύματος τοῦ ποιητοῦ Σωτάδου, τοῦ γνωστοῦ ἐκ Κρήτης ἐπὶ Φιλαδέλφου ὡσαύτως ἀκμάσαντος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Ἀντιοχείᾳ ἀρχηγοῦ τῆς παρῳδικῆς καὶ σκωπτικῆς ποιήσεως. Τὸν χοριαμβικὸν στίχον τοῦ ποιητοῦ τούτου ἢ Σωτάδειον καλούμενον μεταχειρίζεται ὁ Σώπατρος εἰς τὸ 2. ἐκ τῶν σωθέντων ἐκ τῆς Βακχίδος τοῦ ἀποσπασμάτων—«καὶ τὸ μόνουλον μέλος ἤχησε»—, προκειμένου περὶ τοῦ μοναύλου, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν Ἀθηναῖον ὁ Ἰόβας ἐν τῇ θεατρικῇ του ἱστορίᾳ ἀπέδιδεν εἰς τὴν ἐφευρετικότητά τοῦ Ὀσίριδος. Ἦτο δὲ ὁ μόνουλος μουσικὸν ὄργανον ἐπιχωριάζον τότε ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἀλλ' ἔθεωρεῖτο ὡς ἐνδεικτικὸν ἀμουσίας, παρ' ὅλον ὅτι ἐμνημονεύετο ὑπὸ παλαιότερων ποιητῶν καὶ δὴ εἰς ἀποσπάσματα τοῦ Σοφοκλέους.

Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ Σώπατρος εἶχεν εἰδικὴν κλίσιν εἰς τὰ τῆς μουσικῆς, ἄν κρίνωμεν ἐκ τῆς συνεχοῦς ἐν τοῖς ἀποσπάσμασί του μνεῖας—ὡς πηγὴν ἔγκυρον ἀναφέρει συχνὰ αὐτὸν ὁ Ἀθηναῖος—δι-αφόρων εἰδῶν μουσικῶν ὀργάνων, ὡς τοῦ νάβλα, ἐγγόρδου ὀργάνου σχήματος κιθάρας μὲ 10 χορδὰς, καὶ τῆς πηκτίδος, εἴδους ἄρπας, ὡσαύτως τῆς τελλίνης, ὀστράκοδέρμου χρησιμοποιουμένου ὑπὸ τῶν παιδῶν ὡς αὐλοῦ καὶ δυναμένου νὰ παρῳδάγῃ μελωδικὸν ὕμνον. Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο ὁ Σώπατρος διὰ τὰ μουσικὰ ὄργανα ἠδύνατο νὰ εἶχε λάβει ἐν Ἀλεξανδρείᾳ εὐρισκόμενος, τοὺς κατοίκους τῆς ὁποίας ὁ Ἀθηναῖος ὑπερασπίζει ὡς φιλομούσους, ἀλλ' ἴσως καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πατρίδι του Κύπρῳ, ὅπου ἢ χρῆσις τοῦ αὐλοῦ ἦτο διαδεδομένη ὡς δυνάμεθα ἐκ τῶν ποικίλων σωθέντων εἰδωλίων νὰ συνάγάγωμεν καὶ τῆς εἰδικῆς μνεῖας τῶν ἐν Φρυγίᾳ «ἐλύμων αὐλῶν» χρησιμοποιουμένων τὰ μάλιστα ὑπὸ τῶν Κυπρίων κατὰ τὸν Κρατῖνον τὸν νεώτερον. Εἶναι γνωστὸν ἄλλως τε τὸ ἐνδιαφέρον κυπρίων βασιλέων, ὡς τοῦ Νικοκρέοντος διὰ τοὺς αὐλητάς.

Ποῖον τὸ περιεχόμενον τῶν δραμάτων τοῦ Σωπάτρου δύναται μόνον νὰ κριθῇ ἐκ τῶν διασωθέντων παρ' Ἀθηναῖω τίτλων τῶν πε-

ρισσοτέρων μνηνευομένων έργων του καί ἐκ τῶν ὀλίγων παρ' αὐτῷ ἀποσπασμάτων προερχομένων ἐκ 12 διὰ τίτλου ὀνομαζομένων δραμάτων καί ἄλλων ἀβεβαίων ὀνομάτων. Ταῦτα δύνανται νά χωρισθῶσι 1) εἰς μυθολογικοῦ περιεχομένου α) Βακχίς, Βακχίδος μνηστῆρες, Βακχίδος γάμος, ἄδηλον ἂν πρόκειται περί τριῶν δραμάτων ἢ τριῶν τίτλων ἑνός καί τοῦ αὐτοῦ δράματος. Ἀνάλογόν τι συμβαίνει μέ ἔργα τοῦ τραγικοῦ Σοφοκλέους, οἷον Ἑλένης ἀπαίτησις, Ἑλένης Ἀρπαγή καί Ἑλένης Γάμος, ἢ τοῦ κωμικοῦ Ἀλέξιδος : Ἑλένη, Ἑλένης Ἀρπαγή καί Ἑλένης Μνηστῆρες. β) Ἰππόλυτος, γ) Κνιδία, δ) Νέκυια, ε) Ὀρέστης, ἔργα τὰ ὁποῖα ἐνθυμίζουσι τὰ δράματα τοῦ Εὐριπίδου, ὡς συμβαίνει μέ τὰ δράματα τοῦ Ρινθωνος. 2) Εἰς ἱστορικοῦ περιεχομένου, ὡς οἱ Γαλάται, 3) ἐκ τῆς καθ' ἡμέραν ζωῆς α) Μυστάκου Ἐητεῖον, β) Σίλφαι, γ) Φακῆ, καί 4) ἄλλα τινά, ὧν οἱ τίτλοι λίαν σκοτεινοί, ὡς α) Φυσιολόγος, β) Πύλαι Φοινίκων, γ) Εὐβουλοθεόμβροτος ἢ ἄλλα ἄνευ τίτλου. Τά ἀνήκοντα εἰς τήν πρώτην κατηγορίαν μέ μυθικόν περιεχόμενον δέν δύνανται δυστυχῶς ἐκ τῶν σωθέντων ἀποσπασμάτων νά κριθῶσι. Μόνον τὸ ἀπόσπασμα τῆς Νεκυίας ἀναφέρεται εἰς τόν Ἴθακον Ὀδυσσεά, ὡς καί ὁ Εὐριπίδης τόν καλεῖ. Τόν Ὀδυσσεά παρῶδει ὡς τὸ «ἐπί φακῆ μύρον» μέ τοὺς στίχους «Ἴθακος Ὀδυσσεὺς τοῦπι τῆ φακῆ μύρον, πάρεστι, θάρσει, θυμέ», παροιμίαν, τὴν ὁποίαν ἀναγράφει καί ὁ περιπατητικὸς φιλόσοφος Κλέαρχος καί ὁ Οὐάρρων ὁ Μένιππος παραλαβὼν παρὰ Σωπάτρου. Τὴν παροιμίαν ταύτην ἠδυνάτουσι νά ἐρμηνεύσουσι, πόθεν προήρχετο, οἱ πολλοὶ τῶν ῥωμαίων γραμματικῶν, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἀθηναῖος, ἐνῶ φαίνεται ἀπὸ ἄλλο ἀπόσπασμα τοῦ κωμωδιοποιοῦ Στράτιτιδος, «ὅταν φακῆν ἔψητε, μὴ 'πιχεῖν μύρον» ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸν χαρακτηριστὸν τοῦ ἥρωος. Κατὰ τὰ λοιπὰ τὸ περιεχόμενον τῶν ἀποσπασμάτων ἀναφέρεται εἰς εἶδη φαγητῶν, διὰ τὰ ὁποῖα φαίνεται νά εἶχε πρότίμησιν ὁ ποιητής. Οὕτως ἀναφέρει τὸν φάκινον ἄρτον, πλακοῦντας, ἄλφιστα, γουρυνόπουλλον εἰς τὸν φοῦρνον, καλοβρασμένην μῆτραν χοίρου, διάφορα εἶδη ψαριῶν ἀλατισμένων, ὡς τὸν ἀντακαῖον, κέφαλον, σίλουρον, ἢ εἰς λαχανικά, οἷον κοπτάς ἤτοι πρᾶσσα, τραγήματα, κρέατα, οἶνον, ὀξάλμην κλπ. Ἡ παρ' αὐτῷ δὲ μνεῖα αὕτη τῶν τοιούτων τροφῶν ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Ἀθηναῖον νά κάμῃ λόγον περὶ αὐτοῦ καί νά μᾶς γνωρίσῃ ἔστω καί ἀμυδρῶς τὸν ποιητὴν, καί τοῦ ὁποῖου νά παραθέσῃ καί τὰ ὀλίγα οὕτω δισσωθέντα ἀποσπάσματα του. Πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τοῦ ποιητοῦ παραθέτω μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀποσπάσματα ταῦτα : (βλ. G. Kaibel, Comicoꝝum graecorum fragmenta I, 192 κ. ἔ.)

Ἐκ τῆς Βακχίδος :

οὐκ ἂν δυνάμην εἰσοῶν χαλκῆλατον
μέγαν κολοσσὸν φάκινον ἄρτον ἐσθίειν.

Ἐκ τοῦ Εὐβουλοθεομβρότου :

ἄλλ' ἴσχε. τελλήνης γὰρ ἐξαίφνης μέγας

ἀκοᾶς μελωδὸς ἦχος εἰς ἑμὰς ἔβη.

Ἐκ τοῦ Μυστάκου Θητείου :

πηκτὶς δὲ Μούση γαυριῶσα βαρβάρῳ
δίχορδος εἰς σὴν χεῖρα πῶς κατεστάθη ;

Ἡ ἐδέξατ' ἀντακαῖον, ὃν τρέφει μέγας
Ἴστρος Σκύθαισιν ἡμίνηρον ἠδονήν.

ἦ Μενδήσιος θ' ὠραῖος ἀκρόπαστος εὖ,
ξανθαῖσιν ὀπίος κέφαλος ἀκτίσιν πυρός.

Ἐκ τῶν Πολῶν : οὔτε τοῦ Σιδωνίου νάβλα

λαρυγγόφωνος ἐκκεχόρδωται τύπος

ἦ τίς ἀναρίθμου μήκωνος εὖρε κοπτὰς
ἢ κνηκοπύρους τραγημάτων ἔμιξεν ;

Ἐκ τοῦ Φυσιολόγου :

μήτρας ὑείας καθειψηθεὶς τόμος,
τὴν δηξίθυμον ἐντὸς ὀξάλμην ἔχων.

Ἐξ ἀγνώστων ἔργων :

δισσαῖς γὰρ ἐν μέσαισιν ἰχθύων φοραῖς
ἦσται, τὸν Αἴτην ἐς μέσον λεύσσων σκοπόν.

ἦ νᾶμα μελισσῶν ἠδὲ μὲν ὄρθρου
καταβανκαλίσει τοῖς ὑπὸ πολλῆς
κραιπαλοβόσκου δίψης κατόχοις.

Μεγαλύτερον εἶναι τὸ σωζόμενον ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ δράματος τοῦ ἐπιγραφομένου «Γαλάται». Ἡ ὑπόθεσις αὐτοῦ ἦτο εἰλημμένη, φαίνεται, ἐκ τῶν τότε προσφάτων γεγονότων, τὰ ὁποῖα εἶχον συνταράξει ὅλον τὸν ἑλληνικὸν κόσμον κατὰ τὰ τέλη τοῦ δ' αἰ. καὶ τὸς ἀρχὰς τοῦ γ' αἰ. π.Χ., ὅτε τὸ ἔθνος τῶν Γαλατῶν κατήλθε πρὸς νότον, ἠπειλήσεν ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Βαλκανικὴν καὶ δὴ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, ἔπειτα δὲ τὰ ὑπολείμματα αὐτοῦ μεταβαίοντα εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἐσυνέχισαν τὴν καταστρεπτικὴν τῶν δρασιν ἀποβάντα ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν αὐτόθι ἑλληνικῶν πόλεων. Καὶ ἡ ἑλληνιστικὴ τέχνη τῶν χρόνων ἐκείνων ὠφελήθη τὰ μέγιστα ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως ποικίλων θεμάτων τῆς πολεμικῆς ζωῆς αὐτῶν, ἰδίᾳ τῶν βαρβάρων χαρακτήρων ἀναμείξασα ρεαλιστικὰ μετὰ ἰδεαλιστικῶν στοιχείων, ὡς ὁ θνήσκων Γαλάτης, ὁ αὐτοκτονῶν Γαλάτης κλπ. Ὁ ἐξ αὐτῶν τρόμος διειρηθήθη ἐπὶ μακρὸν ὡς ἀνάμνησις παρὰ τοῖς Ἑλλησι. Εἰς τὸν τρόπον τοῦτον ἀκριβῶς ἀναφέρεται καὶ τὸ σωθὲν ἀπόσπασμα ἐκ τῶν «Γαλατῶν» τοῦ Σωπάτρου. Ἐκθέτει πρῶτον τὸ παρ' αὐτοῖς ἔθος, ὅταν ἐπιτύχουν εἰς τὸν

πολεμικὸν ἀγῶνα, νὰ θυσιάζουσι τοὺς αἰχμαλώτους εἰς τοὺς θεοὺς, μεταβαίνει δὲ ἔπειτα εἰς τὰς τότε ὑπαρχούσας ἔριδας τῶν φιλοσόφων ὧν πρόθυμος κατ' ἀνάλογον τρόπον νὰ παρακαλέσῃ τοὺς θεοὺς τρεῖς τῶν παρεγγεγραμμένων, τῶν παρεισάκτιων δηλ., διαλεκτικούς, συζητητάς δηλ. τῆς ἀληθείας κατὰ τὸν ἑλεατικὸν καὶ σωκρατικὸν τρόπον, νὰ κατακαύσωσιν. Εἰρωνεύεται τὴν δῆθεν καρτερίαν φιλοσοφούντων καὶ φιλολογοούντων— ἡ γραμματικὴ ἀπετέλει τότε μέρος τῆς φιλοσοφίας, ἴδιᾶ παρὰ τοῖς στωϊκοῖς— ὧν ἔτοιμος νὰ δοκιμάσῃ πράγματι τὴν ἐμμονὴν των εἰς τὰ δόγματά των διὰ τοῦ μαυρίσματος των μὲ καπνὸς τὸ πρῶτον. Καὶ ἂν ἀντιληφθῇ, προσθέτει, ὅτι κάποιος κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ὀπτήσεως συνέσπασε τὸ σκέλος, θὰ τὸν πωλήσῃ εἰς κάποιον κύριον Ζηνωνικὸν πρὸς ἐξαγωγήν, ὡς ἀγνοοῦντα τὴν φρόνησιν. Εἶναι φανερά μία παρωδία τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς φημιζομένης στωϊκῆς καρτερίας, ἡ ὁποία φαίνεται, τότε ἀπετέλει θέμα ἀντεγκλήσεων μετὰξὺ διαφόρων φιλοσοφικῶν ἀπόψεων, ἴδιᾶ τῶν στωϊκῶν, κυνικῶν, πυθαγορείων, ὧν μνεῖαν ποιεῖται ὁ Ἀθήναιος παραθέτων τοὺς προμνησθέντας στίχους ἐκ τῶν Γαλατῶν. Ἀναγράφω τοὺς σχετικούς στίχους.

παρ' οἷς ἔθος ἐστίν, ἡνίκ' ἂν προτέρημά τι
 ἐν τοῖς πολέμοις λάβωσι, θύειν τοῖς θεοῖς
 τοὺς αἰχμαλώτους. (τοὺς) Γαλάτας μιμούμενος
 κἀγὼ κατακαύσειν ἠϋξάμην τοῖς δαίμοσι
 διαλεκτικούς τρεῖς τῶν παρεγγεγραμμένων.
 καὶ μὴν φιλοσοφεῖν φιλολογεῖν τ' ἀκηκοῶς
 ὑμᾶς ἐπιμελῶς καρτερεῖν θ' αἰρουμένους
 τὴν πείραν ὑμῖν λήψομαι τῶν δογμάτων,
 πρῶτον καπνίζων. εἴτ' ἐὰν ὀπτωμένων
 ἴδω τίν' ὑμῶν συσπᾶσαντα τὸ σκέλος,
 Ζηνωνικῶν πραθήσεθ' οὗτος κυρίῳ
 ἐπ' ἐξαγωγῆ, τὴν φρόνησιν ἀγνοῶν.

Τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο ἀποδεικνύει ὀρθὴν τὴν ἐπωνυμίαν, ἣν εἰς τὸν Σώπατρον ἀποδίδει ὁ Ἀθήναιος καλῶν αὐτὸν «Σώπατρον παρωδόν» καὶ ἐνίοτε, ὡς εἶπον, «φλυακογράφον». Οἱ δύο χαρακτηρισμοὶ οὗτοι φαίνονται ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποσπασμάτων ὡς συνάδοντες πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ποιητοῦ. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ποιητικὴν του ἀξίαν τὰ ὀλίγα ἀποσπάσματα, μερικὰ τῶν ὁποίων ἀνέγνωσα ἤδη, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μᾶς δώσωσι πλήρη εἰκόνα. Εἶναι τόσο ἀτελεῆ συντρίμματα, ὥστε μάτην τις θὰ ἀπεπειρᾶτο ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν νὰ συναγάγῃ θετικὰ συμπεράσματα περὶ τῆς ἀξίας τῶν ὅλων ἔργων. Ἐνα ὁμῶς σημεῖον ἐνδεικτικὸν τῆς ποιητικῆς τέχνης τοῦ Σώπατρον δὲν πρέπει ἀσφαλῶς νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν: εἶναι ἡ κα-

τάλληλος χρήσις πλείστων λέξεων μόνον παρ' αὐτῷ χρησιμοποιουμένων, ἐπιθέτων, συνθέτων, ἀντιθέσεων, παρηχήσεων ἀναποκρινομένων πρὸς τὸ περιεχόμενον καὶ ἄλλων δεξιότητων, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζουσι τοὺς ἱκανοὺς ποιητάς. Οὕτω καλεῖ π.χ. τὸν περιφημον κολοσσον τῆς Ῥόδου «χαλκήλατον», τὴν Ἐρέτριαν «λευκάλφιτον», τὸν ἄρτον «πλησίγναθον», τὴν δίψαν «κραιπαλόβοσκον», τὴν ὀξάλυην «δηξίθυμον», τὸν τύπον τοῦ νάβλα «λαρυγγόφωνον». Ἀναλόγοι εἶναι αἱ ὠραῖαι εἰκόνας καὶ περιγραφαί, ὡς ὅταν ὀμιλῇ περὶ τῶν μελωδικῶν ἤχων εἰς τοὺς προμνησθέντας στίχους: «τελλίνης γὰρ ἐξαίφνης μέγας ἀκοᾶς μελωδὸς ἦχος εἰς ἐμὰς ἔβη», ὅπου παρουσιάζει τὸν μελωδικὸν ἦχον βαίνοντα πρὸς τὰς ἀκοᾶς τῶν ἀνθρώπων ὡς κατὰ ἔμφυχον, ἢ ὅταν περιγράψῃ τὴν δύναμιν τοῦ μέλιτος εἰς τοὺς στίχους: «νᾶμα μελισσῶν ἠδὺ μὲν ὄρθρου καταβουκαλίσαι τοῖς ὑπὸ πολλοῖς κραιπαλοβόσκου δίψης κατόχοις», ἢ ὅταν πλάττῃ λέξεις, διὰ τὴν δῶση εἰκόνα ὡς τοῦ ἤχου ἐξερχομένου ἀπὸ τὰς χορδὰς ἐκ τοῦ κτυπήματος, διὰ τὸ ὅποιον λέγει «έκκεχόρδωται ἦχος», ἢ ὅταν χρησιμοποιῇ ἰσχυρὰς ἀντιθέσεις οἷον «λάτὸς ἄψυχος μαγαῖς ἔμπνουν ἀνίει μοῦσαν» ἢ ὅταν δίδῃ ζωὴν εἰς τὰ συναισθήματα λέγων «τὸν ἠδονῆς μελωδὸν εὐάζων χορόν», ἢ ὅταν σκώπητῃ μὲ τὰ δηκτικά του λόγια, οἷον «ἐὰν ὀπτωμένων ἴδω τίν' ὑμῶν συσπᾶσαντα τὸ σκέλος, Ζηνωνικῶ πρᾶθῆσεθ' οὗτος κυρίῳ ἐπ' ἐξαγωγῇ», ἢ ὅταν λογοπαικτῇ «μαλακὸν ταλάντοις ἐκτανταλωθεῖς ἀνήρ». Σχεδὸν εἰς κάθε του στίχον δύναται νὰ εὑρεθῇ καὶ μία ἀρετὴ γλώσσης καὶ μορφῆς, ὅπως μόνον εἰς δοκίμους ποιητᾶς τῶν καλῶν χρόνων ἀπαντάται.

Ἡ γλῶσσα τοῦ ποιητοῦ εἶναι ἡ πανελληνίους γλῶσσα τῆς ποιήσεως μὲ ἐπικρατοῦντα τὰ ἀττικά στοιχεῖα, χωρὶς νὰ διακρίνεται ἐν αὐτοῖς τὸ τῶν ἰδιωμάτων τῆς μητρικῆς κυπριακῆς διαλέκτου τοῦ ποιητοῦ. Οὐδεμία λέξις ἀπαντᾷ ἐν τοῖς ἀποσπάσμασιν ὑπένουμιζουσα τὴν κυπριακὴν διάλεκτον γνωστὴν ἐκ τῶν σωθειςῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἐκ τῶν ὑπὸ διαφόρων λεξικογράφων παραδιδομένων λέξεων καὶ γλωσσημάτων. Εἶναι ἓνα φαινόμενον τοῦτο, τὸ ὅποιον παρατηροῦμεν εἰς ὅλους τοὺς γνωστοὺς συγγραφεῖς καὶ ποιητάς, ὅτι οὐδέποτε ἐχρησιμοποίησαν τὴν ἰδίαν αὐτῶν διάλεκτον πρὸς ἔκφρασιν τῶν διανοημάτων καὶ ἐν γένει τῆς ψυχῆς των. Τοῦτο σημαίνει ὅτι α) ἀνεγνώριζον ὅτι εἰς τὴν ἐξελιχθεῖσαν πανελληνίον γλῶσσαν τῆς λογοτεχνίας ὑπὸ οἰανδήποτε διαλεκτικῆν τῆς μορφῆν καὶ μόνον ἦτο δυνατόν νὰ δημιουργηθῶσιν ἔργα τέχνης καὶ β) ὅτι αὐτοὶ εἰς τὴν μακρυνὴν γωνίαν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου ζῶντες ἢ ἐξ αὐτῆς ἀπομακρυνόμενοι ἔπρεπε νὰ προσαρμόζωνται πρὸς ὅ,τι κοινὸν ἑλληνικὸν ὑπῆρχεν ὡς ἓνα δείγμα τῆς πανελληνίου ἐνότητος. Καὶ τοῦτο δύναται νὰ ὑπάρξῃ εἰς ἡμᾶς ἓνα παράδειγμα πρὸς μίμησιν καὶ καθοδήγησιν εἰς τὴν σύγχρονόν μας ζωὴν.

Καὶ κατὰ ἄλλο ἀκόμη δύναται νὰ συναχθῇ ἐκ τῆς μελέτης τῶν ὀλίγων ἀποσπασμάτων τοῦ Σωπάτρου: ὅτι ὁ Κύπριος ποιητὴς εἶχε

καλῶς μελετήσῃ τοὺς μύθους καὶ τὰ ἔργα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν ἐδημιούργησε τὰ ἴδια δράματα. Δὲν ἐπέζητησεν εἰς τὰ ἔργα ταῦτα νὰ δώσῃ στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον νὰ ὑπενθυμίζῃ τὴν πατρίδα του. Ζῆ μέσα εἰς τον πανελληνιον κόσμον. Ἡ Ῥόδος, ἡ Ἐρέτρια, ἡ Σάμος, ἡ Ἰθάκη μὲ τὸν Ὀδυσσεά της, ὁ Ἰστρος μὲ τοὺς Σκύθας, ἡ Μένδη, ἡ Αἴτνα ἡ Τυρρηνία, ἡ Σιδῶν ἔχουσι τὴν θέσιν των εἰς τὰ ὀλίγα σωζόμενα ἀποσπάσματα τοῦ ποιητοῦ. Ἡ Κύπρος οὐδαμοῦ μνημονεύεται—ἴσως τοῦτο νὰ ἐγίνετο εἰς τὰ ἀπολεσθέντα ἀποσπάσματα—, ἀλλ' εἶναι ἐνδεικτικόν τῆς ὄλης αὐτοῦ κατευθύνσεως, ἡ ὁποία τείνει πρὸς ὅ,τι χαρακτηρίζει γενικᾶ τὴν ὄλην ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν. Τούναντιον συμβαίνει μὲ τὸν Ῥίνθωνα, ὁ ὁποῖος ἐχρησιμοποιοῖ τὴν διάλεκτον τοῦ Τάραντος, τῆς πατρίδος του.

Ποια ὑπῆρξεν ἡ συνέχεια τῆς φλυακογραφία ἐν τῇ νήσῳ ἀγνωστοῦμεν παντελῶς. Οὔτε καθόλου περὶ ἄλλης ἐξελίξεως τοῦ δράματος ἐν αὐτῇ ἔχομεν καμμίαν πληροφορίαν. Ἄν ἡ καλλιέργεια τῆς φλυακογραφίας ὑπὸ τοῦ Σωπάτρου εἰς τόσον βαθμόν, ὡς δεικνύει ἡ ἀφθονία τῶν ἔργων του, ἐσήμαινε καὶ εἰδικὴν κλίσιν τῶν Κυπρίων εἰς τὸ εἶδος τοῦτο, ὡς φρονεῖ ὁ Ἐγκελ, δὲν δυνάμεθα ἐκ τῶν σωθέντων ἀποσπασμάτων τοῦ ποιητοῦ τούτου καὶ μόνον νὰ κρίνωμεν. Ἡ ὑπαρξίς πάντως ἐνός δοκίμου κυπρίου φλυακογράφου καὶ παρφοῦ δὲν ἐκφεύγει τῶν ὁρίων, εἰς τὰ ὁποῖα κινεῖται ἡ ὄλη πνευματικὴ παραγωγή τῶν πόλεων καὶ χωρῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν ἑλληνιστικὴν. Ὅτι ὅμως ἡ καλλιέργεια τοῦ δράματος καὶ τῶν θεατρικῶν παραστάσεων ἐσυνεχίσθη μὲ ἔντασιν ἐν τῇ νήσῳ, ἀποδεικνύουσι τὰ σωθέντα λειψανα μεγάλων καὶ ἐνδιαφερόντων θεάτρων, ἰδίως τῶν Σόλων, προερχομένων ἀπὸ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους, καὶ συνεχισμένων μέχρι τοῦ 4 αἰ. μ.Χ., ὡς ἀνωτέρω ἐμνήσθην. Ἔστω καὶ ἂν δὲν γνωρίζωμεν τι περὶ τῶν τοιούτων παραστάσεων, ἀλλὰ τὰ θεάτρα ταῦτα καὶ τὸ κοινὸν τῶν περὶ τὸν Διόνυσον τεχνιτῶν δεικνύουσιν ἐπαρκῆ ἀκμὴν τῆς δραματικῆς τέχνης ἐν τῇ νήσῳ.

Οὕτω ἡ ἀνταύγεια ἐνός ἐνδόξου παρελθόντος συνεχίζεται ἐπὶ χρόνους μακροὺς. Ἡ Κύπρος μένει μία καὶ ἡ ψυχὴ της ἡ αὐτὴ, αἱ βλέψεις της αἱ ἴδιαι, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν μερῶν. Μέσα εἰς τὸ ἴδιον πλαίσιον ζῆ, δρᾷ καὶ ἀναπτύσσεται, εἴτε πρὸς στιγμὴν ἀπολαύουσα τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ὁποίαν τὰ τέκνα της τῆς προεπόριζον, ἢ οἱ Ἕλληνες ἀρχηγοὶ τῆς μετέφερον εἰς τοὺς νικηφόρους των πολέμους, εἴτε διετέλει ὑπὸ οἰονδήποτε ξενικόν ζυγὸν βαρύν, ὡς ὁ ῥωμαϊκὸς ζυγὸς Δὲν ἀπομακρύνεται, ἀλλὰ τούναντιον παρακολουθεῖ τὴν ὄλην ἑλληνιστικὴν κίνησιν καὶ αὐτὴν προάγει καὶ μέσα εἰς αὐτὴν δημιουργεῖ.

Καὶ σήμερον ἀκόμη, ὅτε αἱ συνθήκαι ἐπαναλαμβάνονται αἱ αὐταί, ἡ νῆσος δὲν παύει ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχη τὰς αὐτὰς πνευματικὰς κατευθύνσεις, ὅπως καὶ ὁ ἄλλος ἑλληνικὸς κόσμος, ὁ ἄλλοτε ἐλεύθερος

καὶ ὁ δοῦλος. Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι αἱ νέαι καὶ αἱ μέλλουσαι γενεαὶ θὰ δώσωσι τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς μελετητὰς τοῦ κυπριακοῦ θεάτρου νὰ ἀσχοληθῶσι μὲ αὐτὸ ὄχι διὰ τῶν ὀλίγων συντριμμάτων μαρμάρων, τὰ ὁποῖα παρέθεσα εἰς τὴν σύντομόν μου ταύτην ἀνάλυσιν τῆς ἀρχαίας κυπριακῆς θεατρικῆς παραδόσεως, ἀλλὰ μὲ ἔργα μεγάλα καὶ δικαιολογοῦντα ὄχι μόνον τὴν εἰδικὴν ταύτην ἀπασχόλησιν, ἀλλὰ καὶ τὰ ὁποῖα νὰ κρίνωνται ὡς ἀναβιώσις ἑνὸς παλαίου καὶ εὐκλεοῦς ἑλληνικοῦ μεγαλείου. Ἡ Κύπρος ἀναμένει ἀκόμη τοὺς μεγάλους τῆς τραγικοῦς καὶ θεατρικοῦς συγγραφεῖς. Νὰ ἐλπίσωμεν ὅτι κάτι κρύπτεται μέσα εἰς τὴν σημερινὴν τοῦ τόπου μας νεολαίαν; Καὶ ἂν δὲν μποροῦμεν νὰ τὸ ἐλπίσωμεν, ἔστω καὶ ἂν το θέλωμεν, τοῦλάχιστον ἄς τὸ εὐχηθῶμεν.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

ΑΠΟΨΕ ΠΑΛΙ ΑΝΑΠΟΛΩ

Ἄπόψε πάλι ἀναπολῶ τὰ δυό σου τὰ ματάκια,
 ποὺ σὲ γαλάζια πέλαγα ὀνείρων φωτεινά
 παιγνίδιζαν οἱ πόθοι μου, καὶ κάνανε πανάκια
 κ' ἄρμένιζαν στοῦ Ἔρωτα τ' ἀκύμαντα νερά...

Ἄπόψε πάλι ἀναπολῶ τὰ κρίνα τῶν χειλιῶν σου,
 τὰ ρόδα ποὺ λουλούδιζαν στὰ μάγουλά σου ἄβρά,
 χρυση δεσμίδα ἀπὸ ἡλιοφῶς τὸ κύμα τῶν μαλλιῶν σου,
 τὸ μέτωπο, ποὺ φώτιζε μιὰ μυστικὴ χαρὰ!

Κι ἀπόψε συλλογίζουμαι τὰ νειάτα ποὺ περάσαν,
 τὰ ὀνείρατα ποὺ μάδησαν καθὼς χειμωνανθοί,
 τὰ μάτια καὶ τὰ μάγουλα ποὺ σβύσαν καὶ γεράσαν,
 καὶ τὸ θλιμμένο θάνατο ποὺ δὲν ἄργεῖ νὰ ρῆῃ.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΑΠ' ΟΧΤΩΒΡΗ Σ' ΟΧΤΩΒΡΗ

Ὁχτώβρης ὅπως τότε. Τότε πού ἕνας σίφουνας συνέπαιρνε τὸ κάθε τί, κι' ἄφηνε πάνω στοὺς γυμνοὺς κλώνους τῶν δέντρων ν' ἀκουστῆ γιὰ στερνὴ φορὰ ἴσως, τὸ κελάδημα κάποιου κορυδαλοῦ. Ὑστερα κι' αὐτὸ σταμάτησε γιὰ νὰ ξανακουστῆ τὸ σφύριγμα τ' ἀέρα, πού μπαίνοντας ἀπ' τὶς χαραμάδες τῆς σοφίτας ἔμοιαζε σὰν πένθιμο μοιρολόϊ—σὰν κάτι μ' οὐρλιαχτὸ πεινασμένου λύκου νὰ φωνάζη στὸν σκυφτὸ κι' ἀφηρημένο πάνω στὰ χαρτιά τοῦ γραφιά.

—Σταματα' ἡ σελίδα πού γράφεις, κύτταξε, εἶναι ψεύτικη. Κι' ὕστερα, γιὰ πρόσεξε, ἡ πέννα σου στάζει αἷμα· καὶ σὺ ἀκόμα γράφεις.

Τρομαγμένος τότε κείνος συνῆλθε κι' εἶδε, γιομάτος φρίκη, νὰ νὰ φαντάζη πάνω στὸ χαρτί—ἡ ματωμένη πέννα τοῦ εἶχε γράψει—τὴν λέξι Πόλεμος. Τρέμοντας ἔκανε νὰ τὴν σβύσει, μὰ τὸ ζεστὸ αἷμα, ὅλο ἀχνοὺς τοῦκαψε τὰ χέρια, πού εἶχαν γιομίσει ἀπ' αὐτὸ, σὰν νᾶταν φονιάς. Ἡ λέξις ἔπαιρνε μιὰν ἀπαίσια μορφή· δυὸ χέρια σὰν νᾶθελαν νὰ τὸν πνίξουν. «Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια, μὰ τώρα πιά εἶναι ἀργά...» ξανάπε πάλι ἡ ἴδια φωνή, ἐνῶ ἀργόσβυε πέρα. Στὴν θέσι τῆς ἀπόμενε μιὰ μαύρη νεκροκεφαλὴ πού ἄφηνε νὰ φαίνονται τὰ γυμνά τῆς δόντια μ' ἕνα σατανικὸ χαμόγελο—χαμόγελο ἀλεποῦς...

Σὰν τρελλὸς τότε τρέχοντας χάθηκε μὲ τὸ παραλήρημα—πόλεμος, πόλεμος—ἀνακατεύτητε κι' αὐτὸς μ' ἐκείνον. Τὸ ἴδιο ἔκανε σὰν τὸν ἄκουσε ὁ φτωχὸς ζευγάς. Ἄφησε τ' ἀλέτρι τοῦ ἔρμου καὶ πῆρε τὸ κατόπι τοῦ. Ἐνῶ στοὺς φράχτες ἡ κληματαριά σιωπηλῆ ἀποχαιρετοῦσε στὸ φεῦγα τοὺς τόσα καὶ τόσα παλληκάρια π' ἄφησαν ὀρθάνοιχτη πίσω, ἀκόμη νὰ τοὺς προσμένῃ, κάποια χορταριασμένη πόρτα, γιὰ νὰ σμίξουν ὕστερα ἀπὸ λίγο πέρα μακρὰ, ἀνάμεσα σέ γκρεμνοὺς καὶ ἄγρια βράχια, ἐκεῖ στὸ βάθος τοῦ οὐρανοῦ πού τὰ μάτια μας τώρα δὲν φτάνουνε νὰ δοῦν τὰ βουνὰ τῆς...

Τότε πού γίνονταν αὐτά, τέλειωνε τὸ καλοκαίρι γιὰ νάρθει ὁ χειμῶνας πού ἀκόμη βαστᾷ. Κι' ὁ πρῶτος Ὁχτώβρης πέρασε γιὰ νάρθη ὁ ἄλλος, ὁ δεῦτερος. Τότε τὸ οὐρλιαχτὸ δυνάμωνε τόσο, πού φοβισμένα ἔκλεισαν τὰ ματόκλαδα τῶν δέντρων. Σὰν γιὰ νὰ μὴν βλέπουν πιά, τὰ μαῦρα βάραθρα καὶ τὰ λιθάρια, π' ἀνάμεσά τους ἔγερναν οἱ ξύλινοι σταυροὶ πού πάνω τους βιαστικὰ τὰ νειάτα εἶχαν ἀνθίσει ἀγκαλιασμένα μὲ ἄσπρες νιφάδες χιονιοῦ. Κι' ὁ ἥλιος χρωματίζοντάς τους φωτίζει τὴν κακία, πού ἀντάμα μ' τ' ἄδικο χόρευαν ἀνάμεσα στὰ χαλάσματα χεροπιασμένοι. Ἡ μοίρα τους εἶχε σμίξει τὰ χέρια πάνω ἀπ' τ' ἀθῶα κεφάλια τῶσων καὶ τῶσων ἀθῶων σὰν τὸν γραφῆ καὶ τὸν ζευγά. Γι' αὐτὸ, τὸν τρίτο Ὁχτώβρη, τὰ πουλιὰ σ' ἐκείνους τοὺς τόπους δὲν εἶχαν ν' ἀφίσουν πίσω τοὺς φωλιῆς οὔτε μικρά. Ἔτσι στοὺς κάμπους πού στάχια κυμάτιζαν ἄλλοτε χρυσά,

ὄλο καινούργιοι φύτεωναν σταυροί, κι' οἱ γύρω τόποι γιόμισαν ἀπ' τὰ κοιμητήρια τῆς καταστροφῆς. Καὶ μόνο πάσσαλοι ξεροὶ βλάστειν ἀνάμεσά τους μὲ σκέλεθρα πάνω τους δεμένα. Πέρα μακρὰ, μέσα ἀπὸ κάποια σκοτεινὴ σπηλιά, κάποιο ἄθλιο λυχνάρι π' ἀργοτρῶγει τὸ στερνὸ του φυτίλι τοὺς φωτίζει καὶ μελαγχολικὸ ἀκούγεται ἀκόμα τώρα τὸ θλιμένο μὰ παρήγορο τραγούδι τοῦ παρτιζάνου. Καὶ μ' ἄχτι σβύνει πέρα στὸν κάμπο μὲ τοὺς σταυροὺς. Καὶ τραγουδᾷ καὶ βᾶφει στὸ αἷμα του τὰ κόκκινα—τῆς λαμπρῆς αὐγᾶ—χωρὶς νὰ ξημερώνει ἀπὸ κάπου, γι' αὐτὸν ἡ ἀνάστασις του.

Ἔτσι τοὺς βρῆκε καὶ μᾶς βρῆκε κι' ἄλλος Ὀκτώβρης, ὁ τέταρτος. Μὰ πέρασε κι' αὐτὸς τὸ ἴδιο.

Ἄλλὰ αὐτὸς πρέπει καὶ θᾶναι ὁ στερνός. Γιατί οἱ ἄλλοι ποὺ θάρτουν, πρέπει νὰ βροῦν τὸν γραφῆ ἀ ξανά στὴν θέσι του, καὶ τὸν ζευγὰ στ' ἀλέτρι του. Ὁ ἕνας ν' αὐλακώνει τὴν γῆ κι' ὁ ἄλλος νὰ σπέρνῃ τὸν σπόρο τοῦ δικαίωματος τῆς ζωῆς. Ὁ ἕνας νὰ θερίζει, κι' ὁ ἄλλος σέρνοντας τὴν πέννα του σ' ἀληθινὰς σελίδες καινούργιας ζωῆς νὰ γράφῃ—«πῶς ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ βιάζεται νὰ ξεψύχισῃ ἀφοῦ κάποτε θὰ πεθάνῃ.»

Τότε! Ὡ! Τότε ἄς ἔρθουν ὄσοι Ὀκτώβρηδες θέλουν. Θᾶναι Ὀκτώβρηδες θέρους, καὶ πιά δὲν θὰ ξανακουστοῦν οὐρλιαχτὰ πεινασμένων λύκων, ποὺ θὰ τελειώνουν σ' ἐπιτάφια χαμόγελα ἀλεπούς. Τότε δὲν θᾶναι ἀργὰ γιὰ κάθε τι ὠραῖο. Θᾶναι ἀνάστασις μὲ αἰώνια χαμόγελα χαρᾶς ἀνάμεσα σ' ἀνθισμένους σταυροὺς ζωῆς. Ἀπὸ πάνω τους οἱ ψυχὲς τῶν παλληκαριῶν τῆς θυσίας θὰ τραγουδοῦν μὲ τὸ στόμα τοῦ κορυδαλοῦ!

Τότε θ' ἀκούγεται ἡ καμπάνα νὰ καλῇ τοὺς ἀνθρώπους νὰ γευθοῦν ἀδελφικὰ τοὺς καρποὺς ποὺ ἔδωσε ὁ Θεός, ἐνῶ τὰ δέντρα θ' ἀνοίγουν τὰ ματόκλαδά τους, γιὰ ν' ἀγκαλιάσουν τὶς καινούργιες φωλιές τῶν ἀνθρώπων μὲ τὸ χαρούμενο τραγούδι τῆς αἰώνιας ἀνοιξιᾶτικης εἰρήνης πάνω στὴν γῆ. Τότε χειμῶνας πιά δὲν θὰ ξανάρθει.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΣΙΓΑΝΟΣ

Σημ. «Κυπρ. Γρ.»—Τὸ ποίημα στὴ σ. 169 μᾶς τὸ ἔστειλε ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια ὁ Κύπριος φιλόλογος κ. Χρ. Πετρῶνας μὲ τὸ ἐπιμένο γράμμα:

Ἀγαπητέ μου Προσοῆ,

Τὸ ποίημα αὐτὸ ἔγινε στὴν Ἑλλάδα καὶ δημοσιεύτηκε σὲ μιὰ μουσικὴ ἔφημερίδα πὸν κατὰ τύχη ἔπεσε στὰ χέρια μας. Τὸ ἀντίγραφο ὅπως ἀκριβῶς τὸ ἔχει ἡ ἔφημερίδα καὶ σοῦ τὸ στέλλω γιὰ τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα». Καθὼς βλέπεις εἶναι ἀνόνημο γιὰ λόγους εὐνόητους.

Γιὰ χαρὰ

ΧΡ. ΠΕΤΡΩΝΑΣ

ΣΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑ

Πάνω στο θάνατο του ποιητή Κωστή Παλαμά γράφηκε τοῦτο τὸ τραγούδι :

Μέσ' ἀπ' τὰ κάγκελα τ' ἀόρατα
 Τῆς ἀπέραντῆς μας φυλακῆς
 Μέσα στὸ κελλί τὸ σκοτεινὸ μας
 Δὲν ἐβάσταξες στὸν πόνον τῆς φυλῆς
 Κ' ἔπεσες σὰν δρυς, ἀπὸ τὰ χτυπήματα
 Κάποιων μαύρων ξυλοκόπων
 Στὸ σκοτάδι τῆς νυχτιᾶς τῆς ζοφερῆς,

Δίχως νὰ προσμένεις τὴν ἀχτίδα
 Τῆς καινούργιας χαραυγῆς
 Κι' ἔπεσες καθὼς ἀπὸ σεισμό
 Πέφτει μιὰ μαρμάρινη κολόνα
 Κάποιου πανάρχαιου ναοῦ
 Σὰ ναὸς ὅπου χτυπιέται ἀπ' τὰ βόλια τῶν βαρβάρων
 Σὰν τὸν Παρθενώνα
 Ἡρωα, ποιητὴ τοῦ Αἰῶνα.
 Μάτια στερεμένα ἀπὸ τίς τόσες συμφορὲς
 Δὲ θὰ χύσουν δάκρυα πιά γιὰ Σένα
 Θὰ σὲ κλάψουνε μιὰ μέρα
 Οἱ ἴδιοι αὐτοὶ ποὺ μᾶς σκοτώνουν ἕνα—ἕνα
 Σὰν ξυπνήσουν ἀπ' τὴ μέθη τους
 Καὶ κυτάξουν τί ἔρημιές
 Ἐσκορπίσανε στὸ διάβα τους
 Σ' ἀναρίθμητες καρδιές.
 Πᾶς καὶ πᾶς γιὰ τὸ Ταξίδι σου
 Τ' ἀχερούσιο τὸ στερνὸ
 Ὡ πρωτότοκε ἀδερφέ μας...
 Ὡμως κύτα πὼς ξηπίσω σου
 Οἱ Ἕλληνες σὲ χαιρετᾶνε
 Ὁ καθένας ἕνα στίχο σου
 Τραγουδάει μελωδικό,
 Καὶ σὲ τραγουδᾶνε
 Μὲ τὰ μύρια σου τραγούδια
 Ποὺ βουίζουν σὰ μελίσιμα
 Πάνω ἀπ' Ἀπριλιοῦ λουλούδια
 Σὰ νὰ προμηνᾶνε τὴν Ἀνάσταση
 Ὡ Μεγάλε Ραψωδέ μας.

Τ Ο Τ Ε Λ Ο Σ

(συνέχεια από τὸ προηγούμενο καὶ τέλος)

Ψές! Ἐπέρασα μιὰ πολὺ εὐχάριστη νύχτα. Πολὺ φυσιολογική. Ἄκουα μουσική. Πόσον ἄνετα καὶ βαθιὰ ἀναπνέει κανεὶς μέσα στὴν ὑγιεινὴ ἀτμόσφαιρα τῆς (ἐπίτρεψε αὐτὸ τὸ ἐπιφώνημα) ὦ! θεὲ τῆς ὑπάρξεως! Ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κάθε ἐνοχλητικὴ ἐπέμβαση αὐτῶν ποὺ ἐξακολουθητικὰ ἐπιμένουν νὰ παρουσιάζονται μέσα στὴν αἴθουσα τῆς συναναστροφῆς τοῦ ἐγκεφάλου—τσιμποῦν διαρκῶς τὰ νεῦρα—ἀνάπνεα βαθιὰ ὡς τὰ μύχια τῆς ὑπάρξεως μου. Ἦταν ὁ κόσμος, ἀγαπημένη μου, ὁ κόσμος μου.

Θυμᾶμαι, κάποιος ἀόρατος ἄνθρωπος ἐπλησίασε καὶ μοῦ χτύπησε χαϊδευτικὰ τὸν ὄμο.

—Ἄ! Λεβεντιά, μοῦ κάνει. Ἐν τούτοις, λίγο στενοχωρημένος; Ἔλα μὴν ἀφαιρεῖσαι. Δὲν ὑπάρχει λόγος Δὲν εἶνε λόγος νὰ ντρέπσαι καὶ ἐξ ἄλλου πρέπει νὰ εἶσαι πάντοτε γενναῖος.

—Εἶμαι στενοχωρημένος; ρωτῶ δὴθεν ἀφηρημένα. Στενοχωρημένος! Πιθανό! Μήπως ὀλόκληρο τὸ γένος δὲν πάσχει—ὕπερβολικά!

—Μὲ ἀναγνωρίζεις, δὲν εἶνε; μὲ ρωτᾷ πάλι αὐτός ὁ ἀόρατος ἄνθρωπος, ἀπὸ τῆ φωνή, ἀπὸ τὸν παλμὸ τῆς φωνῆς θὰ μὲ ἀναγνωρίζεις. Πρὸς γνώση σου, ἄφησα τὸ ἐρημητήριο μου. Σὲ πεθύμησα, εἶναι καιρὸς. Ζητοῦσα τὴν εὐκαιρία.

—Θ' ἀκούσουμε μαζὺ μουσική. Σ' εὐχαριστῶ γιατί ἦρθες. Βέβαια θὰ σιωποῦμε.

Ἄκουσαμε μαζὺ μουσική γιὰ πολλὴ ὥρα. Κάποτε ὅμως ἡ μουσικὴ ἔπαψε.

—Ἐπάρχει τρόπος νὰ μὴ λυπᾶται κανεὶς;

—Ὅσοι δοκιμάζουν νὰ ἐξηγήσουν τὰ πράγματα αὐτοῦ τοῦ κόσμου εἶνε δυστυχισμένοι. Ἰδίως αὐτοὶ ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὸν ἄνθρωπο.

—Τὸ παραδέχομαι. Ὅμως οἱ ἄλλοι; Ἐκεῖνοι ποὺ δὲν θέλουν νὰ ἐξηγοῦν; Ἐκεῖνοι;

—Δὲν ὑπάρχει ἀπάντησις.

—Δὲν ὑπάρχει ἀπάντησις;

—Ναί, μερικὲς ἐρωτήσεις πρέπει νὰ μένουν χωρὶς ἀπαντήσεις.

—Ἐξηγεῖς πράγματα μήπως αὐτοῦ τοῦ κόσμου;

—Μερικὲς ἐρωτήσεις πρέπει νὰ μένουν πάντοτε χωρὶς ἀπαντήσεις. Ἄλλὰ στὸ ἐρημικὸ σου σπίτι, ἐδῶ σ' αὐτὴ τῆ μοναξιά τί κάνεις;

—Προσέχω τίς κινήσεις σου. Σὲ ξέρω καὶ δὲ θέλω νὰ σὲ ἀφήσω μόνο.

—Τί τρόπος εἶναι αὐτός;

—Κάποτε, συμπεριφερόμαστε ἀποτυχεμένα, δυστυχῶς. Πῶς θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ διατυπώσω;

—Δὲ ξέρω. Πάντως ὅμως ἦταν ἀποτυχημένη διατύπωσις. Καὶ ἡ δεσποινὶς Λ. . . τί γίνεται; Δὲν εἶνε ἔτσι πού τῃ λές;

—Ἐχει σταλάζει μέσα στὶς φλέβες μου τὴν ἡρεμία πού ἀναδίδει ἡ παρουσία της. Αὐτὸ εἶνε ὄλο. Δυστυχῶς ἔτσι ἔχει. Δὲν ταιριάζει μὲ τὰ νεῦρα μου. Αὐτὸ εἶνε ὄλο.

—Καὶ ὅταν λείπει;

—Μὰ λείπει σχεδὸν διαρκῶς ἐκείνη. Ἡ παρουσία της εἶνε πού ρεῖ μέσα στοῦ αἷμα. Καὶ δὲ μπορεῖ ἡ γαλήνη νὰ διαρκεῖ ὅταν κατοικεῖ δίπλα της ἡ τρικυμία. Αὐτὸ εἶνε ὄλο.

—Καλά, ἀλλὰ ἐκεῖνος πού ἐπιβουλεύεται τὴ ζωὴ σου κρυμμένος πίσω ἀπὸ μύρους πέπλους, μέσα στὶς ἐνδόμυχες πτυχές τῆς ψυχῆς σου ἀκόμη. Ξέρεις;

—Ἄ! ναί! Ἄλλὰ τί μ' ἐνδιαφέρει; Θαρρῶ εἶνε ἕνα ἀόρατο μαχαίρι πᾶνω ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν καρδιά μου. Περιμένει φαίνεται τὴν ὥρα. Ἐχω συνηθίσει.

—Καὶ ἐκεῖνο τὸ παλιοκόριτσο; (ἐννοοῦσε ἐμένα, ἀγαπημένη μου).

—Ἄ! ναί. Ἐξακολουθεῖ νὰ εἶνε ὠραία. Εἶνε ὑπέροχη. Ἐτσι τὴν φαντάζομαι. Θέλεις ὅμως νὰ σιωπήσουμε;

Μακρὰ σιωπὴ.

Ἐπειτα, ἔλαβα τὸ λόγο.

—Ἐσύ; Ἐσύ πῶς περνᾶς στοῦ ἐρημητήριο σου;

—Ὅσο πηγαίνει στενεύει. Θέλω νὰ τὸ ξέρεις αὐτό.

—Στενεύει;

—Φοβερά.

—Στενεύει; Καὶ ὅμως δὲν ἀνοίγω διαρκῶς νέους ὀρίζοντες σκέψης καὶ ὄνειρου;

—Ἡ αἴθουσα πού ἄφησες γιὰ μένα εἶναι πολὺ στενὴ. Ὑστερα στριμώχνεις διαρκῶς τόσα πράγματα.

—Εἶνε προειδοποίησις μήπως;

—ὦ! Δὲν πρέπει νὰ εἶσαι εὐερέθιστος. Κάποτε ἀποτυγχάνουμε στὴ διατύπωση.

Μακρὰ σιωπὴ.

Ἐπειτα ἐψιθύρισα.

—Καὶ ἡ Δνὶς Λ. . . . Μπορεῖ νὰ ἐπισκεφθεῖ τὸ ἐρημητήριο;

—Καὶ τὸ παλιοκόριτσο; Δὲν ξέρεις ὅτι δὲ μποροῦν νὰ συναντηθοῦν στοῦ στενὸ χῶρο ἐνὸς ἐρημητηρίου; Στενεύει διαρκῶς.

—Ξέρεις ὅτι ἡ Δνὶς Λ. . . . τελευταία μυρίζει ταξίδι μακρυνό; μακρυνό. . . .

—Κάτι τὸ ἀναντικατάστατο θέλει νὰ δημιουργηθεῖ μέσα σου.

Αὐτὰ ἦταν τὰ τελευταία λόγια του. Γριφώδη. Ἐπειτα τὸν ἄκουσα πού ἔκλεισε τὴν πόρτα τοῦ ἐρημητηρίου του—σὲ μιὰ γωνιά τοῦ ἐγκεφάλου.

* * *

Ὁ χειμῶνας εἶνε στὶς δόξες του. Βροχὲς καθημερινῶς. Φουρτοῦνες καὶ τρικυμίες. Πολλὲς φορές τὶς νύχτες ἀρχίζω νὰ νοσταλ.

γῶ ἤσυχά ἀκρογιάλια καὶ γαλήνεμένη δύση, ροδοστεφανωμένη. Ἔτσι συμβαίνει.

Θὰ πεθυμοῦσα ὑπερβολικὰ νὰ ἐρχόταν μιὰ μέρα, μιὰ βδομάδα φρέσκο καλοκαίρι, εἴτε πολὺ θλιμένο φθινόπωρο μὲ τις λεωφόρους τῶν μεγάλων πόλεων (οὔντερ ντέρ Λίντεν) ἔρημες νὰ ρεμβάζουν. Ἡ Δνίς Λ. . . . ἔφυγε.

Πᾶνε τώρα δυὸ μῆνες. Κατ' ἀκρίβειαν ἕνας μῆνας, 18 μέρες καὶ μερικὲς ὥρες. Ἦδη μερικὰ δευτερόλεπτα ἐπὶ πλέον. Μερικὰ δευτερόλεπτα! Τί πολὺτιμος ποὺ ἀποβαίνει ὁ χρόνος ὅταν ληφθεῖ ὡς μέτρον του ἡ παρουσία ἐκείνης! Τώρα εἶναι περασμένα τὰ μεσάνυχτα. Τὴν ἀναπολώ μὲ πολλὴν ἀγάπη ποὺ καταντᾷ στοργή. Στοργή; Κατὰ πλουσιώτερο τρόπον ἀκαθόριστα. Χωρὶς αὐτὸ νὰ μὲ ἐμποδίζει νὰ πηδῶ τὸν τοῖχο τῆς. . . .

Εἶνε πολὺ νέα αὐτὴ καὶ δὲν ξέρει μεγάλα πράματα ἀπὸ ἀγάπες. Προσφέρει ὅμως κρουστή σάρκα ποὺ τὴν γεύεται ἡ ἀρσενικότης μου μὲ πολλὴν ὄρεξη. Οἱ στιγμὲς ὅμως τῆς μοναξιάς εἶνε ποὺ βραίνουσι στὴ μπαλάντζα τῆς μοίρας.

Θὰ ἐπανέλθω! Θὰ ἐπανέλθω!

* * *

Ἐπάρχουν πράματα ἀναντικατάστατα ;

Ἐπευθύνουμαι στὴ δική σου πείρα, στὴ δική σου κρίση, ὧ ἀναντικατάστατη! Φοβοῦμαι νὰ ἐκφέρω γνώμη, γιατί ὑποψιάζουμαι πὼς ἔχω περάσει κιάλας στὴν παρακμὴ καὶ βέβαια θὰ ἐπηρεάσω δυσμενῶς τὴν κρίση μου. Ἐπειτα ἤθελα τὴν τελειωτικὴ γνώμη. Τὴ γνώμη ποὺ ἀπέβαλε τίς ἀπαιτήσεις τῶν πιθανότητων καὶ ἔχει πυργώσει τὴν πεποίθησιν τῆς πλήρους βεβαιότητος, τὴν ἀσφάλεια τοῦ ἀόλουτου. Ἐπάρχει καταλλήλοτερο πρόσωπο ἀπὸ σένα, ὧ ὑπέροχη ;

Ἐπάρχουν πράματα λοιπὸν ἀναντικατάστατα ; Μήπως, ἂν ἔχεις ἀντιληφθεῖ, αὐτὸ ἀναγκαστικά, ἂν βέβαια ἀληθεύει, ἀναιρεῖ ἐκεῖνο τὸν ἀρχαπατεῶνα τὸν Ντοστογιέφσκη καὶ ἀφήνει ταυτόχρονα τὴν ἐλπίδα ἐνὸς νέου ἀριστοφυλάτου ;

Μὲ βασανίζουν ἀπὸ καιρὸ αὐτὰ τὰ πράματα. Ἀλλὰ σοῦ ἔχω δώσει νὰ καταλάβεις. Δὲν εἶμαι πλέον τόσο βέβαιος γιὰ τὸν ἐαυτὸ μου. Ἴσως νὰ προέρχεται ἀποκλειστικά καὶ μόνο ἀπὸ μιὰ ὑπερκόπωση, πιθανὸν παροδική. Παροδική, ὡς τὸ εὐχηθοῦμε.

Μήπως θέλεις καὶ τὴν πραχτικὴ σημασία αὐτῆς τῆς ἀλήθειας ; Εἶναι ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ποὺ ἔχει συμαζέψει ἡ φιλοτιμία τῆς παρατηρήσεώς μου. Σοῦ τὰ παραθέτω :

Ἡ ζωὴ εἶνε μιὰ σειρά ἐπεισόδια ποὺ ἐνῶ τείνουν πρὸς τὸ μεγάλο γεγονός, ὁ καθένας μας νὰ συναντήσῃ τὸ προσαρμοζόμενο ἀντίστοιχο, ἡ πολλαπλότης καὶ ἡ εὐπάθεια ἢ ἡ ἀτέλεια (ἀφήνω σὲ σένα νὰ ἐκλέξεις τὸν καταλλήλοτερον προσδιορισμὸν) τῶν ψυχικῶν αἰσθήσεων περιπλέκει ἢ παρεμποδίζει τὴν ἀναγνώριση. Μέχρι σὴν

μερα μήπως ή ζωή ή τουλάχιστο ή ζωή μας υπήρξε τὸ ἐπεισόδιο καί ὄχι ή τελική πράξις, ή παρεξήγησις καί ὄχι τὸ πραγματικό γεγονός ;

"Αν ἔχεις ἔτοιμη τήν ἀπάντησιν — ἀν κατάρθωσες θέλω νά πῶ νά τή βρεῖς γιατί τήν ἔχουν ψιθυρίσει κάποτε τὰ χεῖλη σου ὑποκινούμενα ἀπό ἕνα κόσμον ἰδεῶν ἀγνωστο καί ὅμως ἀναπόσπαστο μέρος σου, — γνωστοποίησε τον καί σέ μένα. Θά χαρῶ πολύ. Διαφορετικά μή κουραστεῖς σέ παρακαλῶ. Ὡς τελευταῖο βοήθημα σοῦ ὑπενθυμίζω τήν Δεσποινίδα Λ. . . . Ἐπίσης ὁμολογῶ ἀκόμη μιὰ φορά ὅτι σέ θυμοῦμαι ἀδιάκοπα.

Παρακάτω εἶνε τὸ τελευταῖο ἀπόγευμα μέ τήν Δδα Λ. . . . Βέβαια δέ μπορῶ νά σοῦ στείλω τή μνήμη μου ὅσον ἀφορᾶ ἐσένα. Νά τον παραστήσω ; Νά τήν περιγράψω ; Μοῦ εἶνε ἐντελῶς ἀδύνατο. Εἶνε ζήτημα ἀφῆς. Ἄφῆς καί ὀράσεως. Γεμίζεις ὀλόκληρο τὸ ὀπτικό πεδίο τῆς ψυχῆς. Ἡ Δεσποινίς Λ. . . . τι κάμνει ; Θά διαβάσεις παρακάτω :

(Ἀλήθεια, ὅμως, ποῖο εἶνε τὸ ἐπεισόδιο καί ποιά ή τελική πράξις ; Ὑπάρχει ἕνα πραγματικό γεγονός ;)

Δέν εἶχε βρέξει ἀκόμη. Τά πουλιά ὅμως ἔνωσαν τὸν χειμῶνα νά πλησιάζει καί ξεκινούσανε γιά νέους τόπους, τὰ ἀποδημητικά πουλιά. Μιλῶ γιά τὸ τελευταῖο ἀπόγευμα τῆς Δεσποινίδος Λ. . . . Ἦρθε μέ τὸ ἴδιο χαμόγελο πού πλανᾶται διαρκῶς σάν χάδι ἀπαλῆς χαρᾶς. Αὐτὴ τῆ φορά ὅμως πάνω ἀπὸ τήν πλήρη ἐκμηδένιση τῶν πάντων. Τί παράξενο κορίτσι ! Σέ λίγο ἄρχισε νά ἀπουσιάζει. Μὲ ρώτησε ἀν ἤμουνα εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸ τόξιδι ὄλου τοῦ κόσμου πού ἔκανα.

— Δέν ὑπάρχει τίποτε πού νά μὴν τὸ ξέρεις. Πρέπει νά ἔχεις γνωρίσει ὄλον τὸν κόσμον.

Καί ὕστερα.

— Τί κρῖμα νά ξέρεις τόσα πράγματα !

Σιωπή.

"Ἐκοψα λίγα ἄνθη καί τὰ καρφίτωσα στὸ στήθος τῆς.

— Σήμερα μοιάζεις μέ ξωτικό πουλί πού πρώτη φορά ἔρχεται κατὰ λαθος στὰ μέρη μας. Σήμερα ; "Ὀχι. Πάντα. Εἶνε ἔτοιμο νά μας ἀφήσει.

Καί συνέχισα.

— Ὑπάρχει λόγος νά ζοῦμε ; Νομίζεις ὅτι ὑπάρχει ; Ἰδίως ὅταν οἱ ἄνθρωποι εἶνε τόσο εὐτυχισμένοι πού δέν ἀντέχουν ;

"Ἐκείνη ὅμως ἦταν ἀφηρημένη. "Ἐτσι νομίζω. Μοῦ μίλησε γιά τὰ ἄνθη μου.

— Ὅλα ἀνταποκρίνονται σέ ἀποχρώσεις τῆς ψυχῆς μας.

— Τῶν ἐπιθυμιῶν μας ; "Ἐκανα νά καθορίσω καλλίτερα, τῶν ἐπιθυμιῶν μας ;

— Καλὲ τῆς ψυχῆς μας, εἶπα. Τί εἶνε ή ψυχὴ ;

"Ὑστερα χαιδεψε τὸ σκύλο Πολὺ τρυφερά.

—Εἶνε πολὺ πιστὸ ζῶο, λέει, ἔτσι μάθαμε στὸ σχολεῖο. Μπορεῖ κανεὶς νὰ εἶνε πιστὸς ;

—Νομίζεις ὅτι μπορῶ νὰ ἀπαντήσω ;

—Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ ἐρωτῶ. Δὲν θέλω ἀπαντήσεις. Ὅπως δὲν χρειάζεται ἀπάντησις «Ὅταν ἀποτυγχάνει κανεὶς τί πρέπει νὰ κάμνει ;» Δὲν πιστεύω νὰ μπορεῖς ν' ἀπαντήσεις.

—᾽Ω! Ὅταν ἀποτυγχάνει κανεὶς ;

—Γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, δὲ χωρεῖ ἀπάντησι, δὲ χωρεῖ ἀπάντησι καὶ χτύπησε μὲ πείσμα τὸ μικρὸ τῆς πόδι.

—Ναί, ναί. Μὰ ἀποτυγχάνει κανεὶς ; Αὐτὸ ἤθελα νὰ πῶ.

᾽Υστερα σένα τόνο ἀπουσίας ἄρχισε πάλι :

—Οἱ φθισικοὶ ξεκινοῦνε ὅπως τὰ ἀποδημητικὰ πουλιά. Γιὰ τὰ μέρη ποὺ διατηροῦν τὴ ζωὴ. Εἶνε ὠρισμένες ἐποχές. Εἶδα μερικὲς ἀλησμόνητες τέτοιες στιγμές. Στὸν κινηματογράφο. Σοῦ ἀρέσει ; ᾽Ήταν πολὺ ἐρωτευμένη μὲ τὸ σύζυγο τῆς καὶ τὸν ἀποχαιρετοῦσε στὸ σταθμὸ. Ἐκεῖνος μέσα στὰ χέρια του ὅταν τὴν ἀγκάλιαζε ἔσφιγγε τὴν ἐπιστροφή. Ὅμως ἐκείνη, ἐκείνη (τὸ πρόσεξα πολὺ καλά) τὴν παντοτεινὴν στέρση. Πόσο σπασμῶδικὰ τὰ χέρια τῆς, Θεέ μου, τὸν ἀγκάλιασαν στὸν σταθμὸ. Πῆδησε ἀπὸ τὸ τραῖνο. Ἀπὸ ἀγάπη. Γιατί τὰ στήθια τῆς ποὺ ἦταν ἄρρωστα δὲν μποροῦσαν ν' ἀντέξουν. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ ἀποτυγχάνουν ; Νὰ μπήγουν ἔνα μαχαῖρι στὴν καρδιά καὶ νὰ ὀδεύουν ; Ἀλλὰ τί ὠραία ποὺ εἶνε ἡ ζωὴ ! Ἀλήθεια, νὰ ζῆς σήμερα σημαίνει νά. . . . Ἄ ! Ἐγὼ δὲ μπορῶ.

—Οὔτε κι' ἐγώ. Ἴσως σημαίνει νά. . . . νὰ ἀναπνέεις τὴν παρουσία τῶν γύρω σου.

—Τι πράγματα ὀπάρχουν γύρω μας ; Μὰ ὅλος ὁ κόσμος !

—Ναί. Ὅλος ὁ κόσμος εἶνε ὅ,τι ἀγαποῦμε. ᾽Ἡ ὅταν ἀγαποῦμε ὑπάρχει ἕνας ἀπεριόριστος κόσμος γύρω μας.

—Καὶ οἱ ἀποτυχεμένοι ;

—Μὰ δὲν ὑπάρχει τέτοιο πρᾶγμα.

—Ἀνοησίες ! Ὑπάρχουν.

—Λυποῦμαι ποὺ δὲν τὸ ἤξερα. Ὅμως δὲν ὑπάρχουν.

—Εἶπα ἀνοησίες ; Τὶ ἀνόητη ποὺ εἶμαι ! Θέλεις νὰ με φιλήσεις ;

—Μόνο τὰ μικρὰ παιδιὰ καὶ τοὺς δυστυχισμένους πρέπει κανεὶς. . . .

—Ἀνοησίες ! Καὶ ἔκαμε μίαν ἀκαθόριστη χειρονομία σὰ νὰ ἤθελε νὰ καθορίσει κάτι ἀνεξήγητο ποὺ ὑπῆρχε ἀπὸ καιροὺς πολλοὺς μέσα τῆς.

Αὐτὸ ἦταν τὸ τέλος τοῦ ἀπογεύματος ἐκείνου. Ὅ,τι ἐπακολούθησε ἢ ὅ,τι παρέλειψα δὲν προσθέτουν τίποτε στὴ φυσιογνωμία τῆς εἶτε στὸ χαρακτηρισμὸ τῶν σχέσεων μας. Μόνο, ἂν θέλεις νὰ ξέρεις, κοιμᾶται πολὺ ἤσυχα καὶ τῆς ἀρέσει ν' ἀκουμπᾶ πάνω ψηλὰ στὸ χέρι ἐκεῖ ποὺ ἀρχίζει ὁ ὤμος. Τὰ παρακάτω εἶναι τὰ τελευταῖα, τελευταῖα λόγια μας :

— Κρυώνω. Τὸ στήθος σου ἀπορροφᾷ πολλή θερμότητα. Τώρα φεύγω — Περισσότερο πούπουλο παρά γυναίκα. Κρυώνω.

— Κρυώνω. Τὸ σῶμα σου ἀπορροφᾷ ὅλη τὴ συντροφιά τῆς ψυχῆς μου. Τώρα μέσα στὴ μοναξιά μας δὲ θὰ μπορῶ ν' ἀκούσω οὔτε τὸν ἀντίλαλο τῆς ὑπάρξεως μου. Κρυώνω.

Τὰ χέρια τῆς ὁλόγυμνα ἀπὸ στόμφο τελείωσαν τὴν ἱστορία μέσα στὰ δικά μου. Θὰ ὑποφέρουν πολὺ ἀπὸ μοναξιά, φαντάζουμαι.

(Ἄλήθεια, ποῖο εἶνε τὸ ἐπεισόδιο καὶ ποιά εἶνε ἡ τελικὴ πράξις; Ἡ τελικὴ πράξις ποὺ περικλείει τὸ γεγονός, ὦ! ὑπέροχη!)

Ν. Σ. ΒΡΑΧΙΜΗΣ

ΙΝΔΙΚΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

(Μετάφραση ἀπὸ τὰ Ἀγγλικά, *Λεύκου Κληρίδη*).

Θεὲ ποὺ κυβερνᾷς τὰ πάντα, σὲ ὑμνοῦμεν αὐτὴ τὴ μέρα γιὰ τὴν ὠμορφιά τοῦ κόσμου Σου: γιὰ τὴ λιακάδα καὶ τὰ λουλούδια τὴν ἀνοιξη, γιὰ τὴν τρικυμισμένη νύχτα, γιὰ τὸν ἑναστρο οὐρανό, γιὰ τὸ πρῶτο φίλημα τῆς Αὐγούλας, γιὰ τίς στερνές ρόδινες ἀνταύγειες κατὰ τὴν ὥρα τοῦ δειλινοῦ. . . .

Σ' εὐχαριστοῦμεν αὐτὴ τὴ μέρα γιὰ τίς ἀπολαύσεις ποὺ μᾶς προσφέρει ὁ κόσμος Σου: γιὰ τὴν εὐχαρίστηση ποὺ δίνει ἡ ἐντατικὴ δουλειά, γιὰ τὸ δροσερὸ νερὸ τῆς γαλάζιας λίμνης, γιὰ τὴ μυρουδιά τῆς γῆς ὑστερα ἀπὸ τὴ βροχή, γιὰ τὴ Μουσικὴ ποὺ ἐξυψώνει τίς ψυχές μας ὡς τὸν οὐρανὸ Σου, γιὰ τὴν ἀσύγκριτη ὠμορφιά τῶν μικρῶν παιδιῶν, γιὰ τὸ σφίξιμο τοῦ χεριοῦ ἀπὸ ἓνα ἀληθινὸ φίλο. . . .

Γιὰ ὅλ' αὐτὰ καὶ γιὰ τ' ἄλλα ποὺ δὲ νοιώσαμε, σ' εὐχαριστοῦμε, Θεέ, μὲ τὴν καρδιά μας.

ΠΑΡΑΒΟΛΕΣ

Ένα σάπιο πορτοκάλι, πεταγμένο μέσα στον κήπο, πιθανό να προκαλέσει την καταστροφή και στα άλλα πορτοκάλια.

Το ίδιο πορτοκάλι, πεταγμένο μέσα σ' ένα καλάθι γεμάτο γερά πορτοκάλια, είναι πάντα ένας άμεσος και σοβαρός κίνδυνος για όλα τα άλλα.

Το ίδιο και ένας «ήθικα σάπιος» άνθρωπος :

Είναι κίνδυνος για την κοινωνία γενικά και τρομερά επικίνδυνος για όσους τον πλησιάζουν.

* * *

Λένε πώς και ο πιό άγριος και όρμητικός σκύλλος τρομάζει και βουβαίνει από φόβο στο θέαμα ανθρώπου γυμνού την νύκτα.

Πόσοι, αλήθεια, και από μᾶς δὲν θὰ τρομάζαμε ἂν τολμούσαμε νὰ δοῦμε «γυμνούς» τοὺς ἑαυτοὺς μας !

* * *

Ἡ ὀροβάγγη εἶναι φυτὸ παράσιτο πὸν ζεῖ βυζαίνοντας τὴν κάθε ἱκμάδα τῶν κουκιῶν, τὰ ὁποῖα καὶ σιγὰ-σιγὰ φθείρει καὶ καταστρέφει. Ἔχει θαυμάσια καὶ πολύχρωμα φύλλα, κανένα καρπὸ δὲν κάνει καὶ σὲ τίποτε δὲν εἶνε χρήσιμη. Ἀποκλειστικὸς τῆς προορισμὸς εἶναι, ὅπου φυτρώσει, νὰ σκορπᾶ τὴν καταστροφή.

Μοιάζει πολὺ ἢ ὀροβάγγη τῆς παραστρατημένης, τῆς ὡμορφῆς σὲ ἐμφάνιση, κοκέτας καὶ τσαχπίνας γυναίκας, πὸν μὲ τῇ ζωῇ πὸν διάγει, φέρνει πάντα σὲ ὅσους τὴν πλησιάζουν, τῇ συμφορᾷ καὶ τὴν καταστροφῇ.

* * *

Ἐπάρχουν ἄνθρωποι καὶ ἄνθρωποι : Ἄνθρωποι «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν» Ἐκείνου πὸν μᾶς ἔπλασε, καὶ ἄνθρωποι κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἐκείνου πὸν μᾶς μετέπλασε.

* * *

Δὲν ξέρω γιατί, μὰ σὰν τύχει νὰ παρευρεθῶ σὲ ἀνθεστήρια, μοῦ φαίνεται νὰ παρακολουθῶ μιὰ γενικὴ ἀτέλειωτὴ παρέλαση ἀνθρώπων πὸν κλήθηκαν σὲ γενικὴ ἐπιστράτευση γιὰ κάποιον πόλεμον πὸν μόλις κηρύχτηκε.

Γιατὶ ὅπως στ' ἀνθεστήρια κατακόβουμε καὶ ρημάζουμε τ' ἀθῶα λουλούδια γιὰ νὰ γιορτάσουμε, ὅπως ἐμεῖς λέμε, τῇ γιορτῇ τους, ἔτσι καὶ σὲ μιὰ γενικὴ ἐπιστράτευση ρημάζουμε φαμίλιες, σκορπᾶμε παντοῦ τὸ δάκρυ καὶ τὸν πόνο, στέλλουμε μὲ γιορτὲς καὶ παρελάσεις ἀθῶους στὸ μακελιὸ καὶ φωνάζουμε «ζήτω» σ' αὐτοὺς πὸν πᾶνε στὸ θάνατον ἢ πὸν πᾶνε γιὰ νὰ σκοτώσουν !

Καὶ στὴ μιὰ καὶ στὴν ἄλλη περίπτωση ἢ γιορτῇ ἔχει τοὺς θεατὲς καὶ τὰ θύματα. Ἀθῶα τὰ θύματα καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι σαδιστὲς μεθυσμένοι ἀπὸ μιὰ παράλογη κι' ἀκατανόητη γιὰ τὰ ἄνθη ἀγάπη οἱ μὲν καὶ γιὰ τὸν ἄνθρωπον οἱ ἄλλοι.

ΑΠΙΣ ΑΚΑΜΑΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ 1943

Είναι πιά καθιερωμένο με την αρχή του νέου χρόνου να γίνεται επίσκοπηση της πνευματικής ζωής κατά τον περασμένο χρόνο, για να ξαναφέρνουμε ζωντανή στη μνήμη μας την εργασία που έκανε ο τόπος, να ρίχνουμε μιά ματιά στο δρόμο που περάσαμε, για να μπορούμε να περπατούμε βεβαιότεροι στο δρόμο που ανοίγεται μπροστά μας. Κοιτάζουμε τη θετική πρόοδο και τα λάθη που έγιναν, κ' έτσι φροντίζουμε αυτά να τ' αποφύγουμε, και κείνη-νά την κάνουμε όριστική, βαθύτερη και πιά πλατιά. Αυτή τή σημασία έχει ένας τέτοιος απολογισμός.

Όταν όμως δεν υπάρχει πνευματική δημιουργία, όχι πλούσια, άλλ' ούτε καν μέτρια, τι να κοιτάξει κανείς; Που να βρεί κέρδη και ζημιές; τι να παρατηρήσει; Γιατί τα πέντε-δέκα βιβλιοθήκες, που κυκλοφόρησαν στην Κύπρο κατά το 1943, δεν μπορούσαν βέβαια να σεκπάσουνε τή γύμνια μας. Και δεν είναι μόνο τό ποσό ελάχιστο, αλλά και τό ποιό είναι κατώτερο και χαμηλό. Σχεδόν όλα φαίνονται δουλιές του ποδαρού, προχειρογραμμένα, άβαθα, μακρυά από την ουσιαστικά πνευματική εργασία, χωρίς ανάταση, δίχως πρωτοτυπία. Καμιά δύναμη άνωτερη σ' αυτά, καμιά φωνή καινούργια, κανένα φως έλπιδοφόρο. Λείπει τό συνολικό κοίταγμα τής ζωής, τόσο τής παγκόσμιας όσο και τής στενά κυπριακής. Λείπει ή πυρωμένη αίσθηση τής πραγματικότητας που ζωογονεί τό πνεύμα και άνοψώνει ένα βιβλίο σέ σταθμό όριστικό μιάς εποχής. Και τα παλιά άκόμω θέματα με τα καθιερωμένα τεχνικά μέσα δεινοπαθούν άπο τήν άτασθαλία και άδεξιότητα των Κυπρίων προχειρογράφων. Είναι, με τήν άλήθεια, άξιοθρήνητη ή κατάσταση μας!...

Τις αιτίες και τα μέσα βελτίωσης και θεραπείας τόσες φορές τα ύπδειξε ή σελίδα αυτή. Μα δε θα διαστάσουμε να τα ξαναπούμε, γιατί νιώθουμε βαθιά τή μεγάλη εϋθύνη που τό περιοδικό μας έχει στήν άνάπτυξη του τόπου μας. Κ' έχει κα-

θήκο κάθε ένας μέσα στή σημερινή άναστάτωση να δουλεύει τίμια κι άνυστερόβουλα και άκατάπαυτα στή θέση που τάχτηκε, για τό γενικό καλό, και να λείι άφοβα τήν άλήθεια, κι όταν ακόμα πρόκειται να στραφεί ενάντια στον ίδιο του έαυτό.

Η πνευματική μας άδυναμία οφείλεται πρώτα και κύρια στή γενικην άδιαφορία που χαρακτηρίζει τους διανοούμενους άπέναντι στα σύγχρονα προβλήματα, τόσο τα κυπριακά όσο και τα πανανθρώπινα. Ποτέ δε στρέψανε έξεταστική τήν προσοχή τους σοβαρά στή ζωή του λαού των, στή ζωή του ανθρώπου γενικά, και ιδιαίτερα στή σύγχρονη άναδημιουργία. Στέκονται πίσω, κρύβονται σ' άρρεσκα μέσα στήν άμφίβολη σοφία και τέχνη των, άψυχοι, χωρίς συνείσθηση του μεγάλου καθήκοντος που έχουν και στον έαυτό τους και στον τόπο τους. Δειλιάζουν και σιωπούν. Δεν κοιτάζουν ούτε πίσω ούτε μπρός. Κι όταν κάποτε τους παρασύρει άβουλους τό ρέμα και κινηθούν, άναμασούνε τα γνωστά με τους γνωστούς κακούς τρόπους, ή μιλούνε και γράφουνε άνεδαφικά κι άμελέτητα και για τα κοινότερα άκόμη ζητήματα.

Αυτή τήν εϋθύνη τήν έχουν οι εκπαιδευτικοί λειτουργοί, οι έπιστήμονες, οι δημοσιογράφοι, κι όσοι άλλοι μπορούν να κινήσουν και να δείξουν κάποια πνευματική δράση, μα διατάζουν και απέχουν.

Άλλη αιτία, βέβαια, είναι τό σταμάτημο τής έπικοινωνίας με τήν Έλλάδα, άπ' όπου κυρίως παίρναμε τα πνευματικά ένδιαφέροντα και κατευθύνσεις, και ή γενική πολεμική κατάσταση που μετατόπισε ή περιορίσε τον κύκλο δράσης μας κι άλλαξε και δυσκόλεψε τις συνθήκες τής ζωής του ανθρώπου. Μα ίσα ίσα αυτό θά έπρεπε να γίνει άφορμή για έμβόθυνση και δημιουργία, για άνασύνταξη των δυνάμεων μας και έξόρμηση δημιουργική, για προετοιμασία μας στο αύριανό πνευματικό χτίσιμο με προπαρασκευαστικές έργασίες από τώρα. Η δοκιμασία αυτή θά έπρεπε να μας κάνει να στρέψουμε βαθύτερη και γογιμώτερη τήν προσοχή μας στο άμεσο μας περιβάλλο, να μελετήσουμε

τὰ προβλήματα του και νὰ τὸ καθοδηγήσουμε στὸ δρόμο μιᾶς ἀνώτερης ζωῆς. Πόσες πολυτίμες παρατηρήσεις θὰ μπορούσε νὰ κάνει ὁ τεχνίτης, ποὺ βλέπει καθαρά, γιὰ τὴν ταρινὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς πόλης, και νὰ τὶς στρώσει ἔπειτα σ' ἔργο τέχνης τέτοιο ποὺ ν' ἀγκαλιάζει τὸ παρὸν ἀλλὰ ν' ἀνοίγει δρόμο και γιὰ τὸ μέλλον; Τί δὲ θὰ περιμένει αὐριο ἢ ἐλεύθερη ἀλλὰ ἐρημωμένη Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Κύπρο, ποὺ εἶχε τὸ εὐτύχημα νὰ τῆς μεινουν ἄρτιες κι ἄβιχτες οἱ δυνάμεις τῆς; τί δὲ θὰ περιμένει ἀπὸ μᾶς προπάντων γιὰ τὴν πνευματικὴ τῆς ἀνασυγκρότηση; Πρῶ εἶναι οἱ ἐργασίες ποὺ κάναμε γιὰ τὴ μακραινὴ ἑλληνικὴ πνευματικὴ ζωὴ, ἐργασίες ποὺ και τὴν Κύπρο νὰ φέρουν σ' αὐτοσυνείδηση, και ποὺ νὰ κρατήσουν ἀναμμένη τὴ λαμπάδα τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ πνεύματος, και νὰ γίνουν τὸ γεφύρι ἀπὸ τὴν προπολεμικὴν Ἑλλάδα στὴ μεταπολεμικὴ; Ποιὰν ἐργασία πνευματικὴ δὲ τῆς δεῖξουμε ὅταν ἔπαψε νὰ μᾶς χειραγωγεῖ, ποῖα πνευματικὴ βοήθεια θὰ τῆς δώσουμε, ὅταν θὰ ξαναγίνει ἐλεύθερη;

Μὰ οἱ ἱερεμιάδες δὲν ὠφελοῦν, παρὰ μονάχα σὰ μαστίγια ποὺ θὰ μᾶς φέρουν σ' αὐτοσυναίσθηση καὶ δημιουργία. Ἀλιώτικα μένουν κλάψες ἄγονες. Θὰ εἶναι ὅμως τρομερὸ ἂν ξακολουθήσει αὐτὸς ὁ πνευματικὸς ὕπνος στὸν τόπο μᾶς. Θὰ φέρε καταστροφὴ μεγαλύτερη κι ἀπὸ τὴ σκληρότερη κι ἀγριώτερη πολεμικὴ δοκιμασία. Πρέπει λοιπὸν ν' ἀντιδράσουν στὴν ἀπονεκρωτικὴ αὐτὴ ἀπανάκρωση ὅλοι οἱ ἀρμόδιοι, ὅσο εἶναι καιρός. Κάθε ἕνας νὰ κοιτάξει τὸν ἑαυτὸ του και νὰ δεῖ τί μπορεί νὰ κάνει γιὰ τὸ δικὸ του πνευματικὸ ζῦπνυμα και γιὰ τὸ ζῦπνυμα τοῦ τόπου· νὰ ζητήσει τὴ βοήθεια τοῦ διπλανοῦ του, ὅπου ὁ ἴδιος σκοντάφτει· νὰ συνεργαστεῖ μὲ ἄλλο ἢ μὲ ἄλλους πολλούς, ὅπου δὲν τὰ βγάξει πέρα μόνος του· νὰ οργανώσει και νὰ συστηματοποιήσει τὴ δουλιὰ του, ὄχι μόνον σὰ μελέτη κι αὐτομόρφωση, ἀλλὰ και σὰ δημιουργία καὶ διδασχῆ. Νὰ μὴ περιοριστεῖ σ' ὅτι ξαίρει ἢ σ' ὅτι διαισθάνεται, μὰ νὰ ἐρευνήσει καλά τὰ παλιὰ και τὰ νέα, νὰ στηρίξει σὲ γερά θεμέλια

τὴν ἀποψη του, ν' ἀπλώσει τὴ ματιὰ του σὲ νέους ὀρίζοντες. Πάντα ὅμως νὰ στέκεται μέσα στὴ σύγχρονη ζωὴ, κι αὐτὴ νὰ ἔχει γιὰ βάση και σκοπὸ του· πρῶτα λοιπὸν πρέπει αὐτὴ νὰ γνωρίσει βαθιὰ, πλατιὰ, ἐξαντλητικὰ· νὰ πιάσει τὸν παλμὸ τῆς· νὰ τὴν κατευθύνει σ' ἀνώτερους σκοποὺς γιὰ τὸ γενικὸ καλὸ. Και κάθε φορὰ ποὺ φτάνει σὲ κάτι νέο ἢ σὲ κάτι ποὺ νιώθει πὼς θὰ ὠφελήσει τὸν κόσμον στὴν ἀνούψωση του, νὰ τὸ πεί, νὰ τὸ γράψει, νὰ τὸ δεῖξει.

Ὅχι ὅμως προχειρολογίες και κοινοτοπίες. Πρέπει ὁ πνευματικὸς ἐργάτης ν' ἔχει αὐτοσεβασμὸ και ν' εἶναι αὐστηρὸς κριτικὸς γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ἂν θέλει νὰ τὸνε σέβεται και τὸ κοινὸ και νὰ τὸν ἐχτιμήσει, κι ἂν θέλει πραγματικὰ νὰ συμβάλει οὐσιαστικὰ στὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξη τοῦ τόπου του. Κι αὐτὸ θὰ τὸ πιτύχει, μόνον ἂν ἀποχτήσῃ ὁ ἴδιος ἐνδιαφέρου δημιουργικὸ γιὰ τὰ πνευματικὰ ζητήματα, ἂν νιώσει σωστὰ τὶς σύγχρονες πνευματικὲς ἀνάγκες, κι ἂν παρουσιάζει τὴν ἐργασία του μὲ κάποια καλαισθητὴ μορφή.

Καὶ κάτι ἄλλο: χρειάζεται νὰ ὀργανωθεί και νὰ συστηματοποιηθεῖ ἡ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου· κι αὐτὸ θὰ γίνῃ μὲ τὴν κοινὴ συνεννόηση και γερὴ συνένωση τῶν πνευματικῶν ἐργατῶν και μὲ τὴν ὀργανωμένη δράση. Ἡ ὀργάνωση θὰ μελετήσῃ καλύτερα τὴν πνευματικὴν κατάσταση τοῦ τόπου, θὰ καθορίσει σαφέστερα τοὺς σκοποὺς και τὰ μέσα ἐπίδιωξης των και θὰ μπορεῖ νὰ τὰ ἐφαρμόζει ἀποτελεσματικότερα, και ὄχι ὅπως τώρα ποὺ ἡ ἀτομικὴ πρωτοβουλία κινεῖται σπασμωδικὰ και σχεδὸν ἄγονα.

Πιστεύω πὼς αὐτὰ εἶναι δυνατό νὰ πραγματοποιηθοῦν, και τ' ἀποτελέσματα στὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου νὰ γίνουν ἄξια και μεγάλα. Τὸ πιστεύω, γιατί τὸ βλέπω καθαρά στὶς δυὸ—τρεῖς ἐξαιρέσεις καλῶν ἐργῶν ποὺ και στὸ 1943 ἐμφανίστηκαν στὴν Κύπρο, και γιστὶ ὁ ἀπλὸς λαὸς, ποὺ τώρα ἀνοίγουνται τὰ μάτια του στὸ φῶς, ὄλο κι ἀνεβαίνει πνευματικὰ μὲ τὴν αὐτομόρφωση, και δείχνει ἀπεριόριστη ἐφεση γιὰ μελέτη και πνευματικὴ καλλιέργεια. Χρειάζεται καθεδὴγηση συνετῆ και ζωντανή, και

πλούσια, θρεπτική και καλαίσθητη πνευματική τροφή, για να παρουσιάσει ο λαός αυτός τις αναμφισβήτητες πνευματικές του ικανότητες, που τώρα ληθαργούν. Να γιατί είναι ακόμα πιο έπιταχτικό το καθήκον των πνευματικών ανθρώπων να βγούν από την έγκληματική αδιαφορία τους, και άνεβαιώντας αυτοί σε ψηλότερες βαθμίδες να χειραγωγήσουν και να φωτίσουν πνευματικά και το λαό μας. Τα «Κυπριακά Γράμματα» θα το θεωρήσουν τιμή τους να γίνουν το πραγματικό όργανο της αναγκαίας αυτής μεγάλης πνευματικής κίνησης.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Κυπριακά Σπονδαί. Τόμος Στ'
(1942). Έν Λευκωσία Κύπρου,
1943, σ. XXIII+99 + πίν. XII.
σελλ. 12.

Ό έχτος τόμος του Δελτίου της Έταιρείας Κυπριακών Σπουδών είναι πάλι ή μόνη σοβαρή επιστημονική εργασία, που παρουσιάστηκε σ' ένα ολάκερο χρόνο. Δεν πρόκειται πιά για «προσπάθεια» και πειρατισμούς, μά για μία πραγματικό οργανωμένη κ' ευσυνείδητη πνευματική εργασία, που ή σημασία της γίνεται άκομα μεγαλύτερη, άν κανένας λάβει υπόψη του τις αντίξοες συνθήκες που δημιουργήθηκαν και στην Κύπρο με τον πόλεμο. Είναι άκόμα μία σαφέστατη και πειστική απόδειξη του τί μπορεί να κάνει ή όργάνωση και το άγνό ένδιαφέρο για την πνευματική προαγωγή του τόπου μας.

Κι άλλες φορές ως τώρα μου δόθηκε ευκαιρία να μιλήσω για την Έταιρεία Κυπριακών Σπουδών, ώστε να μην υπάρχει λόγος ν' άσχοληθώ σήμερα για τους γενικούς και ειδικούς σκοπούς της και για την αναγκαιότητα και σημασία της για την Κύπρο. Η σοβαρότητα του έργου της Ε.Κ.Σ. σιγά σιγά επιβάλλεται όχι μονάχα στη συνείδηση των Κυπρίων, μά και στο έξωτερικό, σ' όσους άσχολούνται γερά με την κυπριολογία.

Γι αυτό έδω θα περιοριστώ στο συγκεκριμένο έργο που έχουμε μπροστά μας, στών έχτο τόμο του Δελτίου της.

Μπορεί ό όγκος του να είναι μικρότερος σχετικά με τους προηγούμενους τόμους, ή εμφάνιση του όμως είναι πραγματικά πολιτισμένη και καλή, και προπάντων τό περιεχόμενο του αξιόλογο και ένδιαφέρο. Και άπλη άναγραφή μονάχα των θεμάτων που περιέχονται, μπορεί να τό διαπιστώσει.

«Η ναυμαχία της Κεραμαίας» του κ. Λ. Φιλίππου είναι μία σύντομη ιστορικογεωγραφική μελέτη, όπου κυρίως συζητείται τό που άκριβώς βρισκόταν ή Κεραμαία αυτή. Ό κ. Φιλίππου δέχεται τη γνώμη του Κ. Σάθα που τοποθετεί την Κεραμαία στην Καρία κι όχι στην Κύπρο.

Ό κ. Άντ. Κ. Ίντιάνος συνεχίζοντας από τον περασμένο τόμο τη μελέτη του «Κυπριακά Μεσαιωνικά μνημεία» δημοσιεύει 14 νέες ή κακά γνωστές έπιγραφές μεσαιωνικές. Κ' έδω, όπως και στο πρώτο μέρος της μελέτης του, παρουσιάζεται ή ίδια λεπτόλογη επιστημονική άκρίβεια και έξαντλητική έρευνα των σχετικών πηγών, ώστε να μη μένει άμφιβολία για την όρθότητα της άνάγνωσης των έπιγραφών και την πληροφοριακή διασάφηση των προσώπων που αναφέρονται. Οι πίνακες στο τέλος του τόμου κάνουν τά συμπεράσματα πειστικώτερα. Είναι κρίμα που ό όξός αυτός έρευνητής της κυπριακής ιστορίας, τέχνης και λογοτεχνίας, μοναδικός κριτικός και δυνατός ποιητής, άποτραβήχτηκε πιά σχεδόν όλότελα από την πνευματική άπασχόληση, άπορροφημένος από άλλες άσχολίες έπαγγελματικές.

Ό κ. Κ. Χρυσάνθης πλουτίζει τις σχετικές με κυπριακά Ιατρικά ζητήματα έργασίες του με μία νέα ένδιαφέροσα συμβολή: «Κυπριακές φαρμακευτικές ύλες στο 'περί ύλης Ιατρικής' του Διοσκουρίδη», όπου παρουσιάζεται σε πόση έχτίμηση ήταν στην αρχαιότητα ό φαρμακευτικός πλούτος του νησιού μας.

Άκολουθεί τό «Τοπωνυμικό του Δαλιού» του κ. Ν. Κληρίδη, μία προσεχτική εξέταση, κατάταξη και ανά-

λωση τῶν διαφόρων τοπωνυμιῶν τοῦ Δαλλιοῦ, πού ἀφήνει νά ἐξαχθοῦν μερικά ἱστορικά κυρίως συμπεράσματα, πολύ χαρακτηριστικά γιά τή ζωή τοῦ τόπου.

Ἡ μελέτη τοῦ κ. Γ. Χ. Παπαχαρλάμπους «Ἰδιωματικά ἐκφράσεις ἐν Κύπρῳ» εἶναι μιὰ ἐπέχταση τῶν ἐργασιῶν του πάνω στήν κυπριακή λαογραφία, καί θίγει προσεχτικά χαρακτηριστικῆς ἐκδηλώσεως τῆς ἐπιγραμματικῆς παρατηρηκότητας καί θυμοσοφίας τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ.

Ὁ κ. Κ. Σπυριδάκης, συνεχίζοντας τή σειρά «Μικραῖ συμβολαί εἰς τήν ἱστορίαν τῆς ἑλληνιστικῆς Κύπρου» γράφει γιά τόν Νικοκρέοντα τόν Σαλαμίνιον (331—311 π.Χ.), μέ τήν ἐπιστημονική ἀκρίβεια καί συμπύκνωση πού τόν διακρίνει, καί ἐξάγει πειστικά καί ἀναμφισβήτητα συμπεράσματα, στηριγμένα πάνω στή λογική κρίση καί στίς ὀρθές πληροφορίες πού δίνουν ὅλες οἱ πηγές.

Ἀκολουθοῦν νεκρολογίες γιά δυο Κύπριους ἐπιστήμονες, ἡ μιὰ γιά τὸ Γιόγκο Τορναρίτη γραμμένη ἀπό τὸν κ. Λ. Φιλίππου, κ' ἡ ἄλλη γιά τὸ Μενέλαο Μαρκίδη γραμμένη ἀπό τὸν κ. Π. Δίκαιο.

Στ' «Ἀνάμεικτα» ὁ κ. Κ. Σπυριδάκης γράφει «Πόθεν τὸ ὄνομα τοῦ ἐν Κύπρῳ Κλαρίου ποταμοῦ;» σχετίζοντας το μέ τὸν Κλάριον Ἀπόλλωνα, κι ὁ κ. Κ. Χρυσάνθης γράφει γιά τὸ «Γαληνὸ καί τήν Κύπρον», ἀναφέροντας τὴς ἐπισκέψεις τοῦ μεγάλου ἀρχαίου γιτροῦ στὸ νησί μας.

Στὴν ἀρχή, μπροστά ἀπὸ τὴς μελέτες πού ἀνάφερα, δημοσιεύονται, ἐχτός ἀπὸ τὰ «Πεπραγμένα» καί ἄλλα σχετικὰ μέ τή λειτουργία τῆς Ε.Κ.Σ., περιλήψεις τῶν ἐπιστημονικῶν ἀνακοινώσεων, πού ἔκαμαν στὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας γιά τὰ ἐπόμενα θέματα οἱ κύριοι 1) Π. Δίκαιος «Αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Ras-Shamra καί αἱ σχέσεις ταύτης μετὰ τῆς Κύπρου», 2) Ἄντ. Ἰντιάνος «Μιὰ ἀνέκδοτος κυπριακὴ διαθήκη τοῦ 17 αἰ. μ.Χ.», 3) Κ. Προυσῆς «Γύρω ἀπὸ τὸ κυπριακὸ παραμῦθι» καί 4) Κ. Σπυριδάκης «Ἐν νόμισμα Εὐαγόρου τοῦ Α'».

Αὐτὰ, σὲ πολὺ γενικῆς γραμμῆς, ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενον τοῦ Στ' τόμου τοῦ Δελτίου τοῦ Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΓΥΡΟ ΑΠΟ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΖΩΗ

ΔΥΟ ΜΑΘΗΤΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἔχουμε μπροστά μας δυο μαθητικά περιοδικὰ στὸν πρώτο τους ἀριθμὸ—τὸ πρώτο βγαίνει ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου μέ τὸν ὑποβλητικὸ τίτλο «Μαθητικὸς Πυρρός», τὸ δεύτερο ἀπὸ τὴς μαθητρίτες τῆς Ε' τάξεως τοῦ ἴδιου σχολείου μέ τὸν μετριόφρονα τίτλο «Τὰ πρῶτα Βήματα». Δακτυλογραφημένα, ἐννοεῖται, καί σὲ δυο—τρία ἀντίτυπα τὸ καθένα, ἀνάλογα μέ τὰ τμήματα τοῦ Π. Γυμνασίου, γιά νὰ διαβασθῇ μονάχα ἀπὸ τοὺς μαθητὰς καί τὴς μαθητρίτες τοῦ σχολείου.

Τὸ διάβημα αὐτὸ βέβαια οὔτε πρωτότυπο εἶναι οὔτε κι' ὅσο ἔπρεπε ἀντιπροσωπευτικὸ—οὔτε κι ἡ ὕλη του ὅπο λογοτενικὴ ἢ ἄλλη παρόμοια ἀποψη θὰ μπορούσε νὰ ἐνδιαφέρῃ τὸ πολὺ κοινὸ ἴσως ἀργότερα, σάν ξεθαρρευτοῦν τὰ παιδιὰ καί παρακινήθουν σὲ δικῆς τους δημιουργίες, μπορεῖ νὰ παρουσιαστοῦν καί πιὸ ἐνδιαφέροντα πράγματα ἀπὸ γενικώτερη ἀποψη, καί τὸν νὰ προδῆναι κάποιο ταλέντο καί πού μπορούσε γενικὰ νὰ ἐνδιαφέρῃ καί τὸν μελετητὴ τῆς λογοτεχνικῆς κινήσεως. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ὅμως πιὸ πολὺ θὰ ἐνδιέφερε ἡ κίνηση αὐτὴ ἕναν ἐκπαιδευτικὸ, γιά νὰ μπορέσῃ νὰ κἀνῃ ἀκριβέστερους προσανατολισμοὺς στίς ἐκπαιδευτικῆς—τόσο αἱ γενικῆς ὅσο καί τὴς ἐιδικώτερες διδακτικῆς—ἀποψεις του. Γιατί—γιά νάμασε εἰλικρινεῖς—ἡ δασκαλοκαθέδρα δημιουργεῖ χάσμα ἀνάμεσα στὸν δάσκαλο καί στὸν μαθητὴ καί πολλές φορές προκαταλήψεις γιά τὴν ἐκτίμησιν τῆς παιδικῆς ψυχῆς, προκαταλήψεις πού ἡ ρουτίνα τῆς καθημερινῆς δουλιᾶς τὴς κάνει, ἂν ὄχι ἐπικίνδυνες, τοῦλάχιστο ἕνα σοβαρῶτα ἐμπόδιο γιά τὴν πρεπομένη καλλιέργεια τῆς μαθητικῆς ψυχῆς καί φέρνει ὡς σ' ἕνα μέρος τὴν ἀποτυχία στὴν καθαρῶς διδαχτικὴ προσπάθεια τοῦ σχολείου. Μπορεῖ νὰ ξέρουμε ὅλοι ὅλες τὴς θεωρίες γιά τὴν ἐξέλιξη τῆς παιδικῆς ψυχῆς—πουθενὰ ὅμως δὲν ὑπάρχει τὴσ ἀπόσταση ἀνάμεσα θεωρίας καί πράξεως ὅσο στὴν παιδαγωγικὴ. Γι' αὐτὸ καί τὰ κομμάτια πού δημοσιεύουν—ἄς ποῦμε—τὰ παιδιὰ μό-

να τους, αϋθόρμητα, χωρίς ὑπολογισμό και χωρίς φόβο νά ἐκτιμηθῆ σάν μάθημα ἢ προστάθειά τους, εἶναι ἐξαιρετικά tests πάνω σὸ ὅποια μπορεῖ νά πειραματισθῆ ὁ δάσκαλος μὲ περισσότερη ἐμπιστοσύνη στὴν ἀξία τους. Πρὸ πάντων σὲ ζητήματα τῆς ἐφηβικῆς ψυχολογίας, πού εἶναι ἡ πιὸ δυσκολοξερευνήτη χώρα γιὰ τὸν δάσκαλο ἐξ αἰτίας τῆς φυσικῆς δυσπιστίας πού τρέφει ὁ ἔφηβος στοὺς ἄλλους και τῆς ἐπίμονης τάσεως νά κλείνεται στὸν ἑαυτὸ του και νά μὴ θέλῃ νά τὸν φανερώσῃ στοὺς ἄλλους, θά μπορούσε νά βρῆ κανένας πολὺ ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα. Πόσα δὲ λέει π.χ. ἡ ἐφηβικὴ αὐτὴ ἐξομολόγηση ἀπὸ μιὰ μαθήτρια (μὲ ψευδώνυμο φυσικά): «Και ἐξεκίνησα γιὰ τὸ ταξίδι τὸ ποθητό, τὸ μακρυνό, μονάχη. Δὲν θέλει ἡ ψυχὴ μου συντρόφους στὰ ταξίδια της...πιὸ ὠραία εἶναι νά ταξιδεύῃ ἕνας μόνος».

Πόσο ἀκόμη καθάρια διακρίνονται, ἂν βάλῃς τὸνα δίπλα στ' ἄλλο τὰ δυὸ αὐτὰ περιοδικά, τὰ ἰδιαίτερα γνωρίζοντα πὸν ἐξεχωρίζουν τὴν ἀνδρική και τὴ γυναικεία φύση, και σ' αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἐξωτερικά σημάδια: τῶν κοριτσιῶν τὸ τεῦχος φροντισμένο μὲ γοητευτικὴ πρόσοχη; μὲ λεπτὴ καλαισθησία, μὲ συγκινητικὴν ἀπλότητα πού φαίνεται ἀκόμη και στὴν εἰκονογράφηση γιατί σημειώστε, παρακαλῶ, πῶς και τὰ δυὸ εἶναι εἰκονογραφημένα και μάλιστα μὲ πρωτότυπα σχέδια ἀπὸ μαθητὰς και μαθήτριες πού ἔδειξαν κάποιο τάλαντο στὴ ζωγραφικὴ: εἶναι ἀδύνατο νά μὴ σὲ συγκινήσῃ στὸ τεῦχος τῶν κοριτσιῶν τὸ σχέδιο τοῦ ἐξωφύλλου μὲ τὴν ἀπλὴ του γραμμὴ, τὴ συναρπαστικὴ του ἀφέλεια και τὴν ἀνέκφραστη λεπτότητα του.

Ἀντίθετα, τῶν ἀγοριῶν οἱ δημιουργίες φαίνονται ρωμσλεώτερες, μὲ καταφανὴ τὴν ἐκδήλωση ἐπιδεικτικῆς πολυμαθείας και ἐφηβικῆς δοκησιοσοφίας, πού εἶναι, ὅπως ξέρουμε, σταθμοὶ ἀπ' ὅπου πρέπει νὰ περάσῃ κάθε ἔφηβος. Πόσο ἐκφραστικὴ ἀντίθεση τῆς σοβαρᾶς ἢ σοβαροφανοῦς ἐργασίας τῶν ἀγοριῶν, (μελέτες φιλολογικῆς, φιλοσοφικῆς, μουσικοφιλολογικῆς, χρονολογικῆς, ποιήματα και σημειώματα μὲ φιλοσοφικὸ φόντο), πρὸς τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς

εἰλικρίνειας και τῆς εὐαισθησίας τοῦ εἶναι διάχυτη σ' ὅλες τὶς σελίδες τοῦ τεύχους τῶν κοριτσιῶν.

Εἶναι γεγονὸς πῶς, εἶτε ἀπὸ προκατάληψη τῆς δασκαλοκαθέδρας, ὅπως εἴπαμε, εἶτε ἀπὸ τὴν πληθώρα τῶν μαθητῶν, στὰ δικά μας τὰ σχολεῖα ἡ ἀτομικότητα τοῦ μαθητοῦ δὲν πολυλογαριάζεται οὔτε και σ' αὐτὴ τὴν καθημερινὴ σχολικὴ δρᾶση. Ζητᾶμε διαρκῶς ἀπ' αὐτόν, ἀλλὰ σπάνια ξέρουμε τί θάθελε ἐκεῖνος ἀπὸ μᾶς κι' ἀπὸ τὸ σχολεῖο του, ἐννοεῖται πάντα μέσα στὸ πλαίσιο τοῦ δυνατοῦ και τοῦ ἐπιτετραμμένου ἀπὸ τὸ σχολικὸ καθεστῶς. Τὸ σχολεῖο περνᾷ ἀπάνω σ' ὅλους σάν ὀδοστρωτήρας. Δὲν ἀμφισβητοῦμε καθόλου πῶς πολλὰ κακὰ δέρνουν τὴ σημερινὴ νεολαία κι' ὡς σ' ἕνα σημεῖο και τὸν μαθητὴν—ἔφηβο: ἡ προχειρὴ γνώση, ἡ ἐπιπόλαιη μάθηση, ἡ γρήγορη κι' ἀνώδυνη ἐπιτυχία, ἡ εὐκόλη ζωὴ, ἡ ἐλαστικότητα μπροστὰ στὴν εὐθύνη και τὸ καθῆκον, οἱ περιορισμένες φιλοδοξίες κι' ἄλλα πολλά. Μὲ τὸ νὰ ψέλνουμε ὅμως καθημερινῆς ἱερεμιάδες γι' αὐτὰ, τὸ κακὸ δὲ γιαιτρεύεται. Ἰσα—ἴσα πού ἐμβάλλει τὸν φόβο και τὴν ἀπόγνωση στὴν ψυχὴ τῶν παιδιῶν, πού πάντα στὸ βάθος τῆς κοιμοῦνται κάποιες εὐγενικῆς φιλοδοξίες, ψηλὰ ἰδανικά κι' ὁ πόθος γιὰ ἐκδήλωση και δρᾶση.

Τὸ νοιώθουν και τὰ ἴδια τὰ παιδιά και γι' αὐτὸ ὑψώνουν τὴ φωνὴ τους σάν γιὰ νὰ δώσουν θάρρος στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τους, σάν ἐγεγῆριο σάλπισμα και σάν διαμαρτυρία γιὰ τὴν παρεξήγηση πού γίνεται γύρω σ' αὐτὰ. «Θέλουν τὴν εὐκαιρία», μᾶς διαβεβαιώνουν τ' ἀγόρια, «νὰ σκεφτοῦν πλατότερα, νὰ δημιουργήσουν μὲ πρωτοτυπία και νὰ ἐκφράσουν τὶς σκέψεις τους. Θέλουν νὰ ταραξοῦν τὸ μαθητὴ ἀπὸ τὴ νάρκη» και θέλουν ἀκόμη «νὰ βοηθᾶνε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο στὶς εὐγενικῆς προσπάθειες, γιὰ νὰ κάνουνε κάτι τὸ ἀξιόλογο». Και τὰ κορίτσια μ' ἐντονώτερη τὴ διαμαρτυρία μᾶς διαβεβαιώνουν πῶς «μιὰ ζωτικὴ πνοὴ ἔχει φυσῆξει στὰ στήθια τους... πάνω στὰ θρανία δὲν κάθονται κορίτσια μὲ ψυχῆς ἴλαρες και ναορισμένες ἀπὸ τὶς φροντίδες τῶν ἄλλων... μιὰ φωτιά καιε μέσα μας, λένε, ἀνοσκαλέσαμε στὴ στάχτη

τῶν περασμένων καὶ βρήκαμε τὴ ζωτικὴ σπῆθα. (Πολὺ ἐνδιαφέρουσα ὁμολογία γιὰ μαθήτριες κλασσικοῦ σχολείου).

Δὲ θὰ τέλειωνα σύντομα, ἂν ἤθελα ν' ἀραδιάσω ὄλες τίς ἀγαθὲς συνέπειες ποὺ θάχε μιά τέτοια κίνηση ἐκτός ἀπὸ τὴ βαθύτερη κατανόηση τῶν παιδιῶν. Περιορίζομαι μονάχα νὰ τονίσω τὰ πλεονεκτήματα ποὺ θάδινε γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς γλώσσας καὶ τῆς καλολογικῆς ἐκφράσεως, ποὺ δὲ μπορεῖ ποτὲ νὰ γίνεταὶ ὅσο πρέπει στὸ σχολεῖο μὲ τίς περιορισμένες ὥρες διδασκαλίας. Τὰ θέματα ποὺ διαλέγουν ἐλεύθερα οἱ μαθηταί, ἀνάλογα μὲ τίς κλίσεις καὶ τίς δεξιότητές τους, ἐπιτρέπουν νὰ κινούνται μέσα στὸ γλωσσικὸ πεδίο πρὸ ἄνετα καὶ μὲ περισσότερο ἐνδιαφέρον καὶ εὐκρίνεια, παρὰ τὰ θέματα ποὺ τοὺς δίνουμε στὴν τάξη· καὶ γι' αὐτὸ οἱ ἴδιοι οἱ μαθηταὶ ποὺ γράφουν πολὺ μέτρια στὶς σχολικὲς ἐκθέσεις, γράφουν πολὺ καλύτερα στὴ συνεργασία τοῦ περιοδικοῦ τους.

Καὶ μιά παρατήρηση περισσότερο φιλολογικὴ καὶ ποὺ μποροῦσε νάχη κάποια σχέση μὲ ὀρισμένες ἀπόψεις μου γιὰ τὴν ποίηση σ' ἐμᾶς: ὅλα σχεδὸν τὸ ποιήματα ποὺ δημοσιεύονται εἶναι πολὺ κατώτερα ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἄλλη ὕλη ἐκεῖ μέσα. Στὸ τεχνικὸ ἴδιως μέρος οἱ ἑλλείψεις εἶναι στοιχειωδέστατες. Κι' ὅμως γράφονται ἀπὸ μεστωμένους ἐφήβους καὶ κοπέλλες. Ὁ λόγος ἀσφαλῶς δὲ μπορεῖ νάναί γιατί δὲν ἔχουν τίποτε νὰ ποῦν. Ὅτι ὅμως δὲ διάβασαν ποίηση ὅσο θάπρεπε, φαίνεται ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή. "Ἐχω ἀκόμη παρατηρήσει πῶς κι' ἀπὸ κείνους ποὺ παίρνουν νὰ διαβάσουν τὰ περιοδικά, ἐλάχιστοι προσέχουν στὰ ποιήματα. Κι' εἶναι καιρὸς ποὺ μ' ἀπασχολεῖ ἡ ἐξήγηση τῆς ἀποστροφῆς αὐτῆς γιὰ τὴν ποίηση, χωρὶς νὰ μπόρω νὰ τὴ βρῶ.

Θὸ μού πῆτε τώρα, μὲ τὸ δίκαιο, πῶς δὲν ἀξίζει τὸν κόπο νὰ γίνῃ τόσος λόγος γιὰ ἓνα τόσο ἀσήμαντο γεγονός. Ἀσφαλῶς, ἂν ἐπρόκειτο γιὰ τὸ γεγονός αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ μονάχα. Θέλησα ὅμως, καλὰ ἢ κακὰ, νὰ τὸ συνδέσω μὲ τόσα ἄλλα σχολικὰ ζητήματα, ποὺ φαντάζομαι πῶς ἀξίζαν τὸν κόπο νὰ προσεχτοῦν.

Θ. Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κυπριακαὶ Σπουδαί. Δελτίον τῆς Ἐταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν. Τόμος Στ' (1942). Ἐν Λευκωσίᾳ Κύπρου 1943. σ. XXIII+104 12/.

Π. Α. Φασουλιώτη: Ἡ Ρωσσία ἀντιμέτωπος τῆς ναζιστικῆς Γερμανίας. Ὁ δημιουργὸς Στάλιν. Τόμ. Β' Λεμεσὸς (1944) σ. 76.

P. Rodinus: The fight in Greece. London, 1943. p.p. 77.

Α. Μαϊστοράκη: Ἡ νίκη ἀπὸ τὰ κύματα. Κύπρος, 1943. σ. 32. γο. 3.

Κώστα Μονιχάκη: Ἀποκαλύψεις περὶ τοῦ ἐν Κανῶ τῆς Γαλιλαίας θαύματος τοῦ Ἰησοῦ. Βιβλίον τέταρτον. Λεμεσὸς, 1943. σ. 16. 1/.

Γ. Χειμαριδῆ: Πότε; Τραγοῦδια, Λευκωσία, 1943, σ. 18.

Dr O. Salazar: The principles and work of the Revolution. Lisbon, 1943 pp. 31.

Κ. Ν. Ἀγαθιώτη: Ἐγεσηρία, ποιήματα γραμμένα στὸ Λυβικό μέτωπο. Ἀλεξάνδρεια, 1944. σ. 51. Γ.Δ. 10.

Κώστα Χαράκη: Ὁ Κατήφορος. Δράμα ἡθῶν σὲ 3 πράξεις. Ἀλεξάνδρεια 1943. σ. 75.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Παρακαλοῦμε καὶ πάλι τοὺς συνδρομητῆς ποὺ καθυστεροῦν τὴ συνδρομὴ τους νὰ μᾶς τὴν στείλουν στὴ διεύθυνση: Κυπριακὰ Γράμματα, 19 Οὐζουνιάν, Λευκωσία. Τὰ ἐξόδα τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ ὄλο καὶ ἀνεβαίνουν, ἐνῶ ἡ συνδρομὴ μὲνει ἡ ἴδια, πέντε σελίνια γιὰ τὴν Κύπρον καὶ ἕξι γιὰ τὸ ἐξωτερικόν.

κ. Κ. Ίωαν. Κτήμα. Στείλτε μας τὴν συνεργασία ποὺ λέτε κι ἂν εἶναι καλὴ θὰ τὴ δημοσιεύουμε. Δὲ χρειάζεται «αἶτησι» γι αὐτό.—κ. Μ. Χαν. Βαρῶσι. Γιὰ πρῶτα εἶναι καλὰ τὰ στιχογραφήματά σας, ἀλλὰ χρειάζεται ἀκόμα πολλὴ καὶ ἐντατικὴ ἐργασία γιὰ νὰ παρουσιάσετε κάτι ἀξιόλογο. Μὴ ρητορεύετε καὶ μὴ πεζολογεῖτε.—κ. Μ. Μιχ. Λευκωσία. Τὰ «σονέττα» σας θὰ βάλουμε σὲ μιά ἀπὸ τίς κατοπινὲς ἐκδόσεις μας—δ. Λ.Δ. Λευκωσία. Καλὸ τὸ «πλάι σὲ μιά ἀμυγδαλιά,» ἀλλὰ κάποτε καταντὰ φλύαρο, καὶ μερικὲς του λέξεις χτυποῦνε ἄσχημα καὶ σὰ δημοσιογραφικά.—κ. Ι. Ρ. Βαρῶσι. Καὶ τὰ νέα

σας δὲ μᾶς ἱκανοποιῶν πλέρια, μολο-
νότε εἶναι πολὺ καλύτερα ἀπὸ τὰ προ-
γούμενα. Ἰδιαίτερα οἱ «ἀλλοιοί πόνοι»,
χωρὶς τὴν ὑπερβολὴν στὴν ὁποία κατα-
λήθουν, θὰ ἦσαν μιὰ ὄραϊα κ' εὐγενεῖς
εἰκόνα ἀπὸ τῆ ζωῆ τῶν ἀνηρώπων καὶ
τῶν ζώων. Θὰ τὸ δημοσιεύουμε ὡστό-
σο, ἐχθὸς ἂν προτιμᾶτε νὰ μᾶς στείλετε
καὶ καλύτερο.—*κ. Γ. Α. Βαρῶσινα*. Εἶ-
ναι μιὰ πολὺλόγη διήγησις χωρὶς ἀνά-
στησι καὶ καθαρὴ διαγραφὴ τῶν χα-
ρακτηρῶν. Κι ὅμως ἔχετε ἐξαιρετικὰ χα-
ρίσματα, νομίζουμε, στὸ διήγημα καὶ
πρέπει νὰ τὰ καλλιεργήσετε. Προσέξτε
ἰδιαίτερα νὰ ἐμβαθύνετε στὰ πρόσωπα
καὶ στὲς καταστάσεις, νὰ μὴ κατατοί-
βετε σὲ κοινοὺς λεπτομέρειες καὶ
νὰ διαγράφετε καθαρά, λιτὰ καὶ μὲ σί-
γουρον χέρι τοὺς τύπους σας.—*Λεφτ.*
Παντ. Μ. Ε. Φ. Τὰ λόγια σας μᾶς
συγκίνησαν, καὶ γιὰ τὴ διζή σας θέσι
πρὶ λίγο, καὶ γιὰ τὲς ὑψηλὰς ἀρχὰς ποὺ
διακηρύττετε. Ἐμεῖς ὅμως ἐδῶ ζῶμε
ἀκόμα στὸ μεσαίωνα καὶ μόνο οἱ νέοι
ποὺ δοκιμάζονται στὴ σημερινὴ ἀναδη-
μοσυργία ὑπάρχει ἐλπίδα νὰ κινήσουν
τὰ λιμνασμένα μας νερά. Σὰς εὐχόμεσθε
καλὴ τύχη καὶ περιμένουμε νέα σας. Ἡ
δυστυχία τοῦ κ. Ν. Κρανιδιώτη εἶναι:
Γυμνάσιον Βαρῶσιων.—*κ. Π. Λεβ. Λευ-
κόνοικο*. Μολοντοὶ δὲν εἶναι τὰ σπου-
δαιότερα λάθη ποὺ σημειώνετε, θὰ δη-
μοσιεύουμε τὲς παρατηρήσεις σας, ἐλπί-
ζοντας πὼς θὰ μᾶς δώσετε κατὰ συνθε-
τικώτερον καὶ ἀριώτερον.—*κ. Φοῖβ. Ραν.*
Κυκερούντα. Πολὺ καλύτερα τὰ νέα σας
τραγουῖδια. Θὰ τὰ δημοσιεύουμε.—*κ.*
Χρ. Λιβ. Πηγαῖνα. Καλὸ τὸ λαογρα-
φικὸν σας σημεῖωμα, ἀλλὰ μᾶς ἤλθε
πολὺ ἀργά, ὅταν πᾶν πωτόμηρος σχεδὸν
ὅλο τὸ τεύχος. Στείτετε μας γιὰ τὸ Μάρτη
καὶ τὸν Ἀπρίλη, γιὰ νὰ, τὸ βάλουμε
στὸ ἐπόμενο. Ἡ στείτετε μας τὰ σημει-
ώματά σας γιὰ ὅλους τοὺς μῆνες, γιὰ
νὰ τὰ βάζουμε κανονικὰ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ—ΤΥΠΟΣ

—Ἡ Ἐταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν διοργα-
νώνει καὶ φέτο σειρά ἐπιστημονικῶν ἀνακο-
νώσεων γιὰ τὰ μὲλη της. Ἐχθὸς ἀπ' αὐτὰς θὰ
διοργανώσῃ καὶ σειρά διαλέξεων πάνω σὲ
κυπριακὰ θέματα. Οἱ διαλέξεις αὐτὰς θὰ εἶναι
ἐλευθερὰς γιὰ ὅλο τὸ κοινόν.

—Ἡ Ἐταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν προκή-
ρυξε δύο λαογραφικὰ διαγωνισμοὺς μὲ θέ-
ματα «Λαογραφικὰ Καρπασίας» καὶ «Λαογρα-
φικὰ διαμερισμοὺς Κελοκεδάρων» καὶ ἔνα
ἱστορικὸν διαγωνισμὸν «Κύπριον μετασχόντες τοῦ
ἀγῶνος τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας». Οἱ ἔργα-
σεις πρέπει νὰ ὑποβληθῶν μέχρι τῆς 31 Δεκε-
μβρ. 1945. Τὸ ἐπῶλλον εἶναι εἴκοσι λίρες, γιὰ τὸν
κάθε διαγωνισμὸν.

—Στὸν πρῶτον λαογραφικὸν διαγωνισμὸν τῆς

Ἐτ. Κυπρ. Σπουδῶν τοῦ κ. Μαγκλῆ μὲ θέμα
«Λαογραφικὰ τῆς Ἐπικουρίας» βραβεύτηκε ὁ
κ. Χρ. Εξασάκτουλος.

—Στὸν πρῶτον ἱστορικὸν διαγωνισμὸν τῆς ἴδιας
Ἐταιρείας ὑποβλήθηκε ἕνα ἔργο, ἀλλὰ δὲν
κρίθηκε ἀξίον γιὰ βράβειον, κ' ἔτσι ἐξαναστο-
κρῦχθηκε ὁ διαγωνισμὸς ὡς τὴν 31 Δεκ. 1944,
μὲ τὸ θέμα «Ἱστορία τῆς Κύπρου ἀπὸ
τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1878».

—Τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον θὰ κάνει στὴς
2 τοῦ Ἀπριλίου φιλολογικὸν ἐνημέρωσον γιὰ τοὺς
ποιητὰς Ἰ. Γρυπάρη, Γ. Δροσινῆ καὶ Μ. Μα-
λακασῆ.

—Στὴν Ἐσπερὴ τῶν Γραμμάτων μίλησε στὸ
Παγκύπριον Γυμνάσιον ὁ καθηγητὴς καὶ ὑποδι-
ευθυντὴς τοῦ Τμήματος Θηλέων κ. Χρ. Παπα-
χρυσοστόμου μὲ θέμα «Πλάτων, ὁ μέγας πατὴρ
τοῦ Χριστιανισμοῦ».

—Τὸ Λύκειον Ἑλληνιδῶν Ἀιμοχώστου πα-
ρουσίασε μὲ μεγάλη ὄψαν γιορτὰ, ἐπιτυχία
τὸ 21ο Παιδικὸν Θεάτρον κατὰ τὲς νύκτας τῶν
Χριστουγέννων.

—Ὁ κ. Κώστας Χριστοδούλου, ἔμπορος,
δώρισε στὴ Βιβλιοθήκην Φανερωμένης δύο χι-
λιάδες λίρες γιὰ τὴν ἐπέχρησιν τοῦ κτηρίου τῆς
καὶ γιὰ τὸν πλουτισμὸν τῆς.

—Τὸ Δεκέμβριον πέθανε ξαφνικὰ στὴ Λεμεσὸ ὁ
Ξενοφῶν Φαρμακίδης, δάσκαλος καὶ ἀκούρα-
στος μελετητὴς τῆς κυπριακῆς λαογραφίας.
Ὅλο του τὸ ἔργο, ἰδιαίτερα διὰ τὰ «Κύ-
πρια Ἐπιθ», ἀποτελοῦν πολὺτιμον βοήθημα γιὰ
τὴν Κυπριακὴν λαογραφίαν.

—Πολλὰ Σωματεῖα τῆς Κύπρου διοργανώ-
νουν καὶ φέτο σειρά διαλέξεων πάνω σὲ παι-
δικὰ θέματα καὶ τὸ κοινόν τὲς παρακοιτῆται μὲ
μεγάλον ἐνδιαφέρον. Δυστυχῶς κανένα Σωματεῖον
δὲ μᾶς στέλνει ἀναγγελίας τῶν διαλέξεων του
κ' ἔτσι ληστούμαστε ποὺ δὲ μπορούμε νὰ τὲς
ἀναγραφώμεν λεπτομερῶς καὶ ἀκριβῶς.

—Ὁ κ. Τεύκρος Ἀνθίας ἄρχισε ἀπὸ τὸ
Γενάρη μιὰ μνηνιαία πρωτοπορικὴ ἐκδόσιν μὲ
τὸν τίτλον «Φλόγα», στὴν ὁποίαν γράφει μόνο
ὁ ἴδιος μελέτες, διήγηματα, ποιήματα, σχόλια.
Ἔναι μιὰ πολὺ χαρακτηριστικὴ ἐκδήλωσις τῆς
πολυμορφῆς καὶ προοδευτικῆς δράσεως τοῦ μα-
θητικοῦ αὐτοῦ γιὰ τὴν Κύπρον πνευματικῶν
ἐργατῶν, ποὺ νιώθει βαθιὰ καὶ σαστὰ τὴν εὐ-
θυνη καὶ τὸ καθήκον του γιὰ τὴν ἀνόρθωσιν
τοῦ τόπου του. Τὸ κήρυγμα του πρέπει νὰ
καρποφορήσῃ.

—Πῆραμ τὸ πρῶτον τεύχος τῆς «Κυψέλης»,
ποὺ ἀποτελεῖ ἀπολογισμὸν τῆς δράσεως τοῦ Φι-
λολογικοῦ Σαλονιοῦ» τῆς κ. Κρατῆς Ἰ. Κανιά-
δῃ στὴν Ἀλεξάνδρεια. Περιέχονται πολὺ ἐν-
διαφέρουσες ἐργασίες τῶν: Ἀπ. Γ. Κωνσταν-
τινίδῃ, Π. Μαγνή, Καίτης Ἰ. Κανιάδῃ, Μ. Ρου-
σιῶ, (τῆς πολιτικῆς συνεργατίας μας), Ἰ. Ψύλ-
λα, Εὐθ. Μιχαηλίδῃ, Κ. Ν. Κωνσταντινίδῃ, κ. ἄ.
—Πολὺ ἐνδιαφέρουσα προσπάθεια εἶναι ἡ
δακτυλογραφημένη ἐκδόσις «Μαθητικῶν Πυρ-
σῶν», τῶν μαθητῶν τῆς 21 τῆς τάξεως τοῦ Παγκύ-
πριου Γυμνασίου, καὶ τὰ «Ἱερῶτα Βήματα»
τῶν μαθητῶν τῆς Ε' τοῦ Παγκ. Γυμνασίου.
Σὲ λίγο θὰ κυκλοφορήσῃ καὶ ἡ «Μαθητικὴ Φω-
νὴ» τῶν μαθητῶν τῆς Ε' τάξεως Π. Γυμνασίου.
Τὰ μαθητικὰ αὐτὰ περιοδικὰ θὰ εἶναι μνηνιαία.

—Πῆραμ τῆς ἐφημερίδος Ἐλευθερία,
Ἀνεξάρτητος, Κυπριακὸς Τύπος,
Φωνὴ τῆς Κύπρου, Πάφος, Παρα-
ρηρητής, Χρόνος, καὶ τὰ περιοδικὰ
Ἀπόστολος Βαρνάβας, Portugal καὶ
Psychologist.

—Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ Γενάρη ἐκδίδεται στὴν
Πάφον ἡ εβδομαδιαία Νέα Πολιτικὴ Ἡμερῆς
ἢ ἐβδ ο ρ η σ ης «ὄργανον ἑλληνικῆς σοσιαλιστικῆς
πρωτοπορίας καὶ ἐλευθερῆς σκέψεως», μὲ διευ-
θυντὴν τὸν κ. Ἀχ. Ἀντωνιάδην. Ὡς γνωστὸν,
ἱδρυτῆς τῆς «Πολιτικῆς Ἐπιθεωρήσεως» στὴν
πρῶτη τῆς ἐκδόσιν (1929) εἶναι ὁ τωρινὸς
δημάρχος Πάφου κ. Χρ. Γαλατόπουλος.

Ἐπιμετογραφητὴς Ἰδιοκτήτης Ν. Ι. Κρανιδιώτης—Κερυνία.

Τύποις «Νέος Κόσμος» Θ. Γ. Κυριακίδῃ—Λευκωσία